

MASTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT

”Vi söker kort sagt en superhjärte”
En innehållsanalys med fokus på arbetsgivares föreställningar och
förväntningar i platsannonser för skolbibliotekarier

SARA LARSSON LENDON

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Sara Larsson Lendon

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: ”Vi söker kort sagt en superhjälte”

Engelsk titel: ”We are, quite simply, looking for a super hero”

Författare: Sara Larsson Lendon

Färdigställt: 2021

Abstract:

Swedish school librarians work within a complex structure of differing forms of employment, conditions and legitimacy of their profession. In the public enquiry into Swedish school libraries, *Skolbibliotek för bildning och utbildning* (SOU 2021:3), new legislations regulating the school libraries are proposed to guarantee staffing. The aim is to increase equality in access to staffed school libraries among Swedish elementary and high school pupils.

Today many schools arrange staffing of their school libraries in conjunction with the local public library. This type of solution has, in smaller studies and surveys, shown to increase the risk of conflicts and confusion regarding responsibilities and work tasks. As a result of the new legislations proposed in the public enquiry of school libraries, an increase in cooperation between schools and public libraries is expected. This essay explores how different employers describe work tasks and conditions in job vacancies for school librarians to detect and analyse any differences.

The results indicate discrepancies in how school librarian positions are described. Vacancies for school librarian positions entirely located within the school organization are described with emphasis on working tasks and conditions. Vacancies for positions for school librarians with split service between schools and public libraries show greater emphasis on personal qualities. This indicates that the profession might gain in legitimacy if school librarians are employed by schools rather than in split employment and further supports the principal as preferred employer.

Nyckelord: Skolbibliotekarie, skol- och folkbibliotekarie, platsannonser, professionsteori, skolbiblioteksutredning,

Innehållsförteckning

1	INLEDNING.....	1
1.1	PROBLEMFÖRMULERING.....	2
1.2	SYFTE	2
1.3	FRÅGESTÄLLNINGAR	3
1.4	FORSKNINGSPOSITIONERING	3
2	LITTERATURÖVERSIKT	7
2.1	SKOLBIBLIOTEK I SVERIGE.....	7
2.2	SKOLBIBLIOTEKENS UPPDRAG	9
2.3	ORGANISATION	11
2.4	BEMANNING.....	12
2.5	REKTORERNAS ROLL.....	14
3	SKOLBIBLIOTEKARIEPROFESSIONEN.....	15
3.1	PROFESSIONER	15
3.2	SKOLBIBLIOTEKARIER	15
4	TEORI	20
4.1	ABBOTTS PROFESSIONSTEORI.....	20
5	MATERIAL OCH METOD.....	22
5.1	PLATSANNONSER SOM STUDIEMATERIAL.....	22
5.2	KÄLLA FÖR EMPIRISKT MATERIAL I FORM AV PLATSANNONSER	23
5.3	DATAINSAMLING OCH URVAL.....	24
5.4	AVGRÄNSNINGAR.....	24
5.5	INNEHÅLLSANALYS.....	24
5.6	KATEGORISERING, KODNING- OCH ARBETSPROCESS	26
5.7	METODDISKUSSION	28
5.8	FORSKNINGSETIK.....	29
6	RESULTAT OCH ANALYS.....	30
6.1	ANSTÄLLNINGAR, ARBETSPLATSER OCH FÖRUTSÄTTNINGAR	30
6.2	KVALIFIKATIONER, ERFARENHETER, KRAV OCH MERITER	36
6.3	ARBETSUPPGIFTER OCH UPPDRAG	40
6.4	PERSONLIGA EGENSKAPER.....	52
7	DISKUSSION OCH SLUTSATSER	55
8	KÄLLFÖRTECKNING	59

BILAGOR

BILAGA 1. KODFORMULÄR

BILAGA 2. EXEMPEL IFYLLT KODFORMULÄR

1 Inledning

“Vi söker kort sagt en superhjälte”

Citatet ovan, som också utgör uppsatsens titel, är taget från en platsannons för en skolbibliotekarietjänst som jag råkade läsa sommaren 2020. Formuleringen är med glimten i ögat men har samtidigt en högst reell förankring i den anställning som beskrivs i platsannonsen.

Den anställda förväntas alternera mellan folkbiblioteket med filialverksamhet och tre olika skolor i den lilla landsbygdskommunen. Ingen av skolenheterna har skolbibliotek så litteratur måste transporterats mellan folkbibliotek och skolor inför de utåtriktade aktiviteter som ska genomföras av skolbibliotekarien. I praktiken innebär arbetet service och samarbete med arbetslag och elever på tre skolenheter med olika rutiner, scheman och kommunikationsvägar. Utöver detta ska även verksamheten på folkbiblioteket betjänas med 16 timmar varje vecka.

Det var inte utan en viss igenkänning som jag läste denna annons. Jag arbetar själv med en liknande arbetsbeskrivning och kluvenhet mellan fyra olika verksamheter i en liten landsbygdskommun i västra Sverige.

I januari 2021 publicerades skolbiblioteksutredningen, *Skolbibliotek för bildning och utbildning* (SOU 2021:3). I denna konstateras att samverkan mellan folkbibliotek och skolor inte sällan är problematiska. Samtidigt förutsäger utredningsförfattarna att de författningsförslag som presenteras sannolikt kommer att leda till fler sådana samarbetsformer.

Skolbiblioteken är på tapeten i dagens Sverige och en stor förhoppning riktas till att skolbibliotekarier och bibliotek som i egenskap av verktyg för läslust och lässtimulans ska lyckas vända den negativa utvecklingen i läsförmågan hos barn och unga.

En utbyggnad av skolbiblioteksverksamheten är därmed att förvänta sig oavsett om skolbiblioteksutredningens författningsförslag går igenom riksdagen i sin helhet eller ej. Som ett resultat kommer med största sannolikhet olika samverkansformer mellan olika skolenheter samt mellan skolor och folkbibliotek att öka för att nå kostnadseffektiva lösningar och säkra tillgången till adekvat kompetens för skolbiblioteksverksamheten.

Därmed ökar också behovet av kunskap om skolbibliotekariers mångfacetterade verklighet, arbetsvillkor, anställningsformer och arbetsmarknad. Genom att studera arbetsgivares beskrivningar av föreställningar och förväntningar på skolbiblioteksverksamheten hoppas jag att denna uppsats bidrar med en pusselbit att bygga vidare på.

1.1 Problemformulering

I dag finns olika organisatoriska lösningar för skolbiblioteksverksamheten i Sverige. Vissa skolor har egna skolbibliotek med anställda skolbibliotekarier, andra skolor köper eller samverkar om en skolbibliotekarietjänst tillsammans med det kommunala folkbiblioteket och ytterligare andra delar bibliotek med folkbibliotek i så kallade integrerade skol- och folkbibliotek. De olika formerna har olika för- och nackdelar. I Kungliga bibliotekets förslag till nationell biblioteksstrategi (Kungliga biblioteket, 2019) poängteras att det är viktigt att folkbibliotekens och skolbibliotekens olika uppdrag och arbetsområden uppmärksammas och särskiljs i dessa samarbeten mellan skolor och folkbibliotek. Skolbiblioteksutredningen, *Skolbibliotek för bildning och utbildning* som presenterades 2021 (SOU 2021:3) uppmärksammar att det finns indikationer på att samverkan kring skolbibliotekarietjänster kan ha negativa effekter så som konflikter mellan olika verksamheter, otydliga mandat och uppdrag och ökad arbetsbelastning för den anställde skolbibliotekarien.

I Skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) föreslås att rektor ska vara primär arbetsgivare för skolbibliotekarier. Samtidigt uppmärksammas att de författningsförslag som föreslås i utredningen kan leda till ökade samverkansavtal mellan skolor och folkbibliotek.

Forskningsläget om de olika anställningsformerna för skolbibliotekarier är relativt magert. I och med Skolbiblioteksutredningens författningsförslag, vilka i skrivandets stund ligger ute på remiss, finns goda skäl att förvänta sig en utbyggnad av skolbiblioteksverksamheten i Sverige under de närmaste åren. Behovet av kunskap kring de olika anställningsformerna ökar därmed också.

Mot bakgrund av ovanstående är det därför intressant att titta närmare på hur olika arbetsgivare i form av rektorer och bibliotekschefer beskriver skolbibliotekariers arbetsuppgifter, kvalifikationer och personliga egenskaper i platsannonser för skolbibliotekarier. Genom att undersöka dessa variabler finns möjlighet att se hur de olika anställningsformerna kan påverka skolbibliotekariernas arbetsituation, professionsstatus och arbetsuppgifter.

Platsannonser är ytterst en formulering av ett visst arbete ur en arbetsgivares perspektiv i syfte att hitta rätt kandidat för jobbet. En studie av platsannonser för skolbibliotekarier kan därför sammantaget ge en mångfacetterad bild av hur arbetsgivare ser på skolbiblioteksverksamheten och skolbibliotekariers kompetenser och arbetsuppgifter.

1.2 Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka olika arbetsgivares föreställningar och förväntningar på skolbibliotekariers arbetsområden, uppdrag, formella kvalifikationer och personliga egenskaper så som dessa formuleras i platsannonser för skolbibliotekarier inom grundskole- och gymnasieutbildning. Genom att undersöka hur dessa områden beskrivs kan eventuella skillnader mellan anställningsformer observeras och bidra med ökad information om skolbibliotekariers arbetsvillkor, arbetsmarknad, uppdrag och profession.

1.3 Frågeställningar

- Vilka olika typer av anställningar, arbetsplatser och förutsättningar finns beskrivna i platsannonserna?
- Vilka formella kvalifikationer, krav och meriter för skolbibliotekarier beskrivs i platsannonserna?
- Vilka arbetsområden och uppdrag inom skolbiblioteksverksamheten preciseras i platsannonserna?
- Vilka personliga egenskaper hos skolbibliotekarier kan urskiljas i platsannonserna?
- Finns det skillnader i ovanstående frågeställningars resultat beroende på arbetsgivare?

1.4 Forskningspositionering

Uppsatsens syfte och frågeställningar placerar den i flera olika forskningsinriktningar inom både biblioteksforskning och skolbiblioteksforskning i Sverige och internationellt.

I det större forskningsfältet för biblioteks- och informationsvetenskap finns en omfattande internationell produktion av forskningsartiklar vilka med olika metoder undersöker bibliotekarieprofessionen generellt. Mer specifikt kan uppsatsen relateras till den växande mängden artiklar, uppsatser och andra publikationer vilka undersökt platsannonsers utformning och betydelse för bibliotekariers yrkesroll, yrkesidentitet och professionsuppfattning.

Kim & Angnakoon (2016) beskriver hur forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap med fokus på platsannonser förekommer redan under 1950-tal och urskiljer fem huvudinriktningar som framträtt under åren baserat på målgrupp för forskningen och forskningens syfte. Den första gruppen fokuserar på förändrade förutsättningar och mönster för arbetsmarknaden generellt inom biblioteks- och informationsrelaterade yrken över tid. Grupp nummer två undersöker platsannonser och tjänster inom specifika områden inom biblioteks- och informationsvetenskap där bibliotekarietjänster inom universitetsbibliotek utgör den största studiegruppen. Det är inom denna grupp två som denna uppsats placerar sig med sitt fokus på skolbibliotekarier specifikt. Den tredje gruppen är omfångsrik och tittar på specifika arbetsområden inom bibliotek så som katalogiseringstjänster, beståndsutveckling, musikbestånd etc. Den fjärde gruppen fokuserar på nya fält och positioner inom biblioteks- och informationsvetenskap, exempelvis inom digitala bibliotek och samlingar, och vilka nya krav dessa ställer på arbetstagaren i form av kvalifikationer och kompetenser. Den sista gruppen behandlar särskilda krav på färdigheter så som flerspråkighet och kompetens inom ledarskap.

Kennan, Cole, Willard, Wilson & Marion (2005) har studerat hur forskning på platsannonser kan erbjuda fördjupad förståelse för bibliotekarieprofessionen

och bibliotekariers kompetenser och arbetsmarknad. Studien undersökte platsannonser för bibliotekarier i USA och Australien under en 30-årsperiod från 1974 - 2004. Författarna konstaterar att även om platsannonser inte erbjuder en komplett bild av bibliotekarieprofessionen så bidrar studiet av dessa dokument till värdefulla insikter för biblioteks- och informationsvetenskapen som forskningsområde.

Även i Sverige finns en mindre mängd forskning vilken undersöker platsannonser i relation till biblioteks- och informationsvetenskap. De publikationer jag hittat är två magisteruppsatser och en masteruppsats;

Arvidsson & Ehn (2005) undersöker vilken bild av bibliotekarier som framträder i platsannonser för bibliotekarier under året 2004. Uppsatsen har en kvalitativ inriktning där diskursanalys används för att undersöka om det finns en gemensam diskurs för bibliotekarieprofessionen som tar sig uttryck i platsannonserna och vilka möjliga konsekvenser denna diskurs kan få för professionens status. Författarna tycker sig se en gemensam diskurs där den formella kvalifikationen att vara fackutbildad, krav på erfarenhet, social personlighet och ett utåtriktat arbete bildar ekvivalenskedja för tecknet bibliotekarie. Samtidigt framträder en bild av bibliotekarieprofessionen som omogen i sin professionalisering då den fortfarande kämpar för status, rimlig lön i förhållande till utbildningskrav och ett behov av att som profession samla sig och formulera en gemensam professionell kärna. De olika bibliotekariepositionerna inom folk-, skol- och universitetsbibliotek bidrar till en splittring av professionen.

Den andra uppsatsen är skriven av Björndotter & Morin (2018) och undersöker om det går att formulera en gemensam kärna för chefskap inom bibliotekarieprofessionen. Med hjälp av kvantitativ innehållsanalys kommer författarna fram till ett antal variabler vilka har hög frekvens i platsannonserna. Dessa består av specifika utbildningskrav, krav på erfarenhet, vissa personliga egenskaper och en uppsättning arbetsuppgifter.

Den tredje uppsatsen (Boffano, 2019) undersöker vilka digitala kompetenser som behövs inom svenska folkbibliotek och är en kombinerad studie med kvalitativ innehållsanalys av platsannonser för folkbibliotekarier och intervjustudier med fem anställda folkbibliotekarier. Resultatet indikerar en diffusa definitioner av digitala kompetenser och stora variationer beroende på folkbibliotekens placering och storlek.

Cecilia Gärdén har i sin forsknings- och kunskapsöversikt *Skolbibliotekets roll för elevers lärande* (2017) undersökt forskning producerad mellan åren 2010-2015 inom olika områden rörande skolbibliotek, skolbibliotekarier och elevers lärande och läsande. Publikationen är en av flera underlag för den nationella biblioteksstrategin som presenterades 2019 av Kungliga biblioteket. Översikten visar på en diskrepans mellan forskning och praktik inom skolbibliotekets verksamhetsområden. I vissa fall saknas forskning som ger vetenskapligt stöd för olika praktiker, inte minst inom det läsfrämjande fältet. Det som också är utmärkande är att forskning rörande skolbibliotek i huvudsak är kvalitativ och därmed saknar generaliserbara resultat. Forskningsresultaten är därför i huvudsak analytiska och teoretiska. Oavsett problemformulering i forskningen landar nästan samtliga rapporter, artiklar och uppsatser, som undersökts av

Gärdén, i ett problematiserande kring samarbetet mellan skolbibliotekarier och skolans övriga personal, då främst lärarna. Det går att skönja sju olika diskurser inom skolbibliotek i det underlag som Gärdén studerat. Det är det övergripande samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarier, hur skolbiblioteket används och arbetar med delaktighet, skolbibliotekets roll för elever med annat modersmål än svenska, det läsfrämjande uppdraget, arbetet med medie- och informationskunnighet, skolbiblioteket som digital resurs i undervisningen samt inte minst hur skolbibliotekarier arbetar med elever med olika läs- och skrivsvårigheter.

Såväl Gärdén (2017) som Skolinspektionen (2018b) konstaterar att rektors förståelse och arbete med skolbiblioteket som en integrerad del av skolans organisation är avgörande för verksamhetens innehåll och utveckling. Skolbiblioteksutredningen *Skolbibliotek för bildning och utbildning* SOU 2021:3 beskriver att många lärare och skolbibliotekarier, i de hearings som utfördes under utredningen, lyfter fram hur rektor är den som skapar möjligheter och arbetssätt för samarbeten mellan lärare och skolbibliotekarier. Lärare och skolbibliotekarier är direkt beroende av att ett sådant engagemang finns hos rektor eller huvudman.

Det har även producerats ett antal examensuppsatser på såväl grund som avancerad nivå de senare åren vilka undersökt skolbibliotekariers kompetensområden, rektorers syn på skolbibliotek samt skolbibliotekens relation till skolans styrdokument.

Backan & Håkansson (2020) undersökte i sin kandidatuppsats vilka specifika kompetenser som skolbibliotekarier upplevde som avgörande för en god skolbiblioteksverksamhet. Skolbibliotekariers unika utbildningsbakgrund pekas ut som viktig faktor och då främst kunskaper i informationshantering och källkritik. Studien är en kvalitativ intervjustudie av 7 gymnasiebibliotekarier.

Sjöblom (2020) intervjuade i sin kandidatuppsats fem skolbibliotekarier om deras professionella självbild. Resultatet var att trots att skolbibliotekarierna identifierade utrymme för att själva kunna definiera sin yrkesroll och betydelse så gjorde den bristande förståelsen hos lärarkolleger att de snarare identifierade sig med skolans övriga personal än med det specifikt pedagogiska kollegiet.

Två uppsatser som fokuserar på just rektorers syn på skolbibliotek och skolbibliotekariers kompetenser är båda kvalitativa med semistrukturerade intervjuer. Den ena undersöker rektorer vid grundskolor i Göteborg (Gecevic & Nyqvist Johnsson, 2017) och den andra gymnasieskolor i Göteborg (Elwing, 2020).

Gecevic & Nyqvist Johnsson (2018) kommer fram till att lagen, så som den är utformad 2017, är otillräcklig som garant för likvärdiga skolbibliotek och att rektorerna ofta är begränsade av ekonomiska förutsättningar. Samtidigt uppvisar rektorerna en positiv syn på skolbibliotekets uppdrag.

Elwing (2020) fokuserar på rektorers syn på skolbibliotekarieprofessionen och hur denna kan fungera som en pedagogisk resurs i gymnasieskolan. Vidare undersöker författaren hur rektorerna arbetar för att stärka samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarier. Överlag uppvisar de intervjuade rektorerna en

positiv inställning till skolbibliotekarien och ser en potential i skolbiblioteksverksamheten. Samtidigt är det endast en av rektorerna som aktivt arbetar för ett fungerande samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier. Som hinder för samarbetet anges bland annat tidsbrist och att skolbibliotekarierna inte klarar av att sälja in sin kompetens på skolan.

Flyg Johansson & Häggroth (2018) gjorde i sitt examensarbete för lärarexamen en intervjustudie med bibliotekarier på folkbibliotek för att undersöka folkbibliotekens relation till skolor. Resultatet var att bibliotekarier på folkbibliotek upplever att relationen till skolans uppdrag ofta är otydligt och att de två verksamheterna skiljer sig åt gällande frivilligheten i det läsfrämjande arbetet.

Schedvin (2016) undersökte i sin kandidatuppsats hur skolbibliotekarier på resursstarka skolbibliotek arbetade med läroplaner som utgångspunkt för sin praktik. Studien var en intervjustudie med verksamma skolbibliotekarier. Resultatet av studien var att läroplanerna uppfattades som viktiga och vägledande dokument vilka användes kontinuerligt av skolbibliotekarierna i utformandet av verksamheten. De främsta hindren för att arbeta med läroplanerna var tidsbrist för planering, brister i grundläggande kunskaper hos elever och i viss mån även pedagoger samt en otydlighet kring skolbibliotekariens mandat i förhållande till skolans styrdokument.

Denna uppsats placerar sig därmed som en fortsättning på den forskning som redan finns men med en i huvudsak kvantitativ metod, med kvalitativa inslag, med fokus på de föreställningar och förväntningar som skolbibliotekariers arbetsgivare uttrycker i platsannonser för skolbibliotekarietjänster. Just arbetsgivares perspektiv är tämligen utforskat i Sverige i relation till skolbibliotekarier och skolbibliotek och förhoppningen är att denna uppsats kan ge ny kunskap inom området.

2 Litteraturoversikt

2.1 Skolbibliotek i Sverige

De svenska skolbiblioteken regleras idag av lagar och styrdokument vilka existerar inom olika organisatoriska fält och med olika uppdrag och finansiärer. Detta leder till en komplicerad situation där rektorerna, som ytterst ansvariga, behöver sätta sig in i en mängd dokument och regelverk. Ansvar för och syftet med skolbiblioteken i Sverige har skiftat genom åren och för att förstå förutsättningarna för dagens skolbibliotek krävs en tillbakablick samt en presentation av de förändringar som gjorts de senaste åren i såväl lagar som skolans styrdokument.

Vid de tidiga folkbiblioteken i Sverige, som under 1800-talet ofta var lokaliserade till folkskolorna, hade folkskolläraren ansvar för dessa. Det fanns därmed en tidig koppling mellan bibliotek och undervisning i den svenska folkskolan. År 1905 fick folkbiblioteken statsunderstöd och redan 1911 gjordes en differentiering mellan folkbiblioteken och skolbiblioteken då även de sistnämnda fick ett särskilt statsstöd. Under 1940-tal uppmärksammades skolbibliotekens kompensatoriska uppdrag i skolutredningen 1944 och 1949 kom förslag på obligatoriska skolbibliotek på folkskolorna. I 1962 års skolstadga uttrycktes tydligt att de kommunala skolorna ska ha bibliotek men redan med Lgr 69 minskade skolbibliotekens relevans och ersattes med namn som bokrum, materielrum etc. I Lgr 80 omnämns återigen skolbibliotek som just skolbibliotek och att dessa kan utgöra ett stöd i undervisningen. I bibliotekslagen från 1996 skrevs det in att skolbibliotek skulle finnas inom grundskolan och gymnasieskolan. Detta reglerades dock inte i dokument i direkt relation till skolväsendet utan dessa pekade istället mot bibliotekslagens formuleringar (SOU 2020:3).

I den nu gällande skollagen finns att läsa i 2 kap. 36 § att:

”36 § Eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek.” (SFS 2010:800)

Bibliotekslagen från 2013 reglerar skolbiblioteksverksamheten utifrån att skolbibliotek ingår i det allmänna biblioteksväsendet (SFS 2013:801).

Av de bibliotek som ingår i det allmänna biblioteksväsendet är det dock bara för skolbibliotek som det uppstått svårigheter för ansvariga aktörer att förstå om biblioteken ska vara bemannade eller inte.

Detta föranledde den skärpning av läroplanerna Lgr 11 (Skolverket, 2019) och Lgy 11 (Skolverket, U.Å.) som skedde 2018 där rektors ansvar för skolbiblioteket förtydligades. 2018 kom även Skolinspektionens granskning *Skolbiblioteket som pedagogisk resurs* (Skolinspektionen, 2018b) i vilken krav på att elever ska anses ha tillgång till ett skolbibliotek formulerades;

- Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra att nå målen för denna.
- Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
- Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning. (Skolinspektionen, 2018b. s.29)

I augusti 2018 redovisade Skolverket resultatet av ett regeringsuppdrag där myndigheten skulle:

”se över i vilken mån skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens i dag används på bästa sätt för att stärka utbildningens kvalitet.” (Skolverket, 2018. s.1)

I rapporten kom Skolverket fram till att skolbibliotekens verksamhet är dåligt integrerad i skolans övriga verksamheter då samarbeten mellan lärare och skolbibliotekarier ofta haltar. Styrningen av skolbiblioteken är otydlig, skolbiblioteken är svagt reglerade i lagstiftningen, den dubbla inordningen av skolbiblioteken under såväl utbildningsdepartementet som kulturdepartementet bidrar till att försvåra skolbibliotekens organisation, det finns en brist på utbildade skolbibliotekarier och skolbibliotekariers kompetensutveckling är eftersatt. En av flera åtgärder som finns preciserade i dokumentet är en utredning om ett möjligt förtydligande av skollagen i syfte att få en mer användbar reglering av skolbibliotekets pedagogiska funktion och behovet av integrering av verksamheten i övrig undervisning.

Denna åtgärd blev verklighet i och med ett regeringsbeslut hösten 2019 där ett särskilt uppdrag formulerades för en statlig utredning under ledning av Gustav Fridolin. Utredningens uppdrag var att utreda och komma med förslag på åtgärder vilka syftar till att öka likvärdigheten i tillgången till skolbibliotek på svenska grund- och gymnasieskolor (Regeringen, 2019).

Skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) hade även som uppdrag att föreslå hur statens roll bör se ut gällande läromedel. I januari 2021 presenterades ett delbetänkande av utredningen vilket behandlade just skolbiblioteksdelen. Utredningen byggde dels på tidigare forskning, varav en del nämnts tidigare i denna uppsats, dels på nya studiebesök och hearings med skolbibliotekarier och lärare runt om i landet. Tidigare utredningar vilka gett förslag för skolbiblioteken hade tagits i beaktande och olika myndigheter och representanter från näringslivet var delaktiga och gav synpunkter. Skolbiblioteksutredningen föreslår ett antal lagändringar i syfte att stärka likvärdig tillgång till skolbibliotek i Sverige. Dessa berör såväl lokaler och medier som placering och bemanning.

I kap. 2, 30 a § i Skollagen föreslås att elever i den svenska grund- och gymnasieskolan ska ha tillgång till bemannade skolbibliotek. Detta skiljer sig från nu gällande formulering vilken inte specificerar att skolbiblioteket skall vara bemannat. I 30 c § framgår vidare att utredningen anser att huvudman skall sträva efter att anställa personal med adekvat utbildning och här anges utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap som första val och först i andra hand personal med annan relevant examen. Om huvudman anser det nödvändigt finns även möjlighet att arrangera skolbiblioteksverksamhet

tillsammans med en annan skolenhet eller ett folkbibliotek. För detta måste en skriftlig överenskommelse upprättas (SOU 2021:3).

Ovan beskrivna förslag på lagändringar i skollagen medför att ansvar för skolbibliotekarietjänsten i huvudsak hamnar hos huvudman/rektor för en skolenhet. I särskilda fall kan dock denne ingå samarbetsavtal med folkbibliotek eller annan skolenhet. Detta måste dock registreras hos Kungliga biblioteket. Dels ställs alltså krav på att skolbiblioteket ska vara bemannat, dels förtydligas huvudmans/rektors personalansvar för skolbibliotekarien. Enligt utredningen bör rektor vara chef för personalen i skolbiblioteket. Detta inte minst därför att rektor är ansvarig för skolenheternas kvalitetsarbete vilket förutsätter god kännedom om verksamheterna. (SOU 2021:3).

Trots senare års försök att styra utformningen av skolbiblioteksverksamheterna genom styrdokument och lagkrav kvarstår en stor ojämlikhet mellan olika skolor avseende tillgång till skolbibliotek och deras utformning och verksamhet. Enligt Kungliga bibliotekets årliga sammanställning av biblioteksstatistik saknar så många som 67% av svenska elever i grund- och gymnasieskolan tillgång till skolbibliotek med minst halvtidsbemanning (Kungliga biblioteket, 2020).

2.2 Skolbibliotekens uppdrag

Den svenska skollagen och bibliotekslagen konstaterar enligt ovanstående att svenska elever ska ha tillgång till ett skolbibliotek. Skolbibliotekets syfte och uppdrag är dock inte tydligt definierat och det är med hjälp av de reviderade läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan som det går att få en lite tydligare precisering. Där beskrivs att skolbiblioteket har ett integrerat uppdrag med undervisningen för att främja elevernas digitala kompetens och språkliga förmåga (Skolverket, 2019., Skolverket, U. Å.).

I skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) framgår att det idag saknas en tydlig definition av skolbibliotek i skollagen. Utredningen refererar istället till propositionen för ny skollag (Regeringen, 2009) vilken preciserar att skolbiblioteken ska ingå som en del av skolans pedagogiska verksamhet samt att skolbiblioteket ska stödja elevernas lärande och ge tillgång till litteratur och material för undervisningen. Skolbiblioteket ska även fungera inspirerande för läsning och skapa intresse för litteratur. Utredningen lämnar förslag på syftesprecisering i skollagen kap2. 30b § där skolbibliotekets syfte formuleras till att

”främja elevernas läsande och medie- och informationskunnighet” (SOU 2021:3 sid. 346)

Utredningens författare hoppas vidare att om förslaget antas ska detta leda till ökad förståelse för skolbiblioteksverksamheten och i förlängningen ökad jämlikhet i tillgången till skolbibliotek (SOU 2021:3).

Skolinspektionen uttrycker i sin tematiska granskning av skolbibliotek från 2018 att skolbiblioteket är en viktig pedagogisk resurs vilken är ämnesöverskridande. Skolbiblioteket anses kunna bidra till utveckling av goda

färdigheter i läsning och skrivning samt informationskompetens. Dessa färdigheter utgör i sig förutsättningar för lärande och demokratisk delaktighet för individen (Skolinspektionen, 2018b).

Den myndighet som har tillsynsansvar för skolbiblioteken är Skolinspektionen. Skolinspektionen publicerade 2018 en promemoria med titeln *Skolbibliotek*. Detta dokument används ofta som referens i olika skrifter som rör skolbibliotek men går inte längre att ladda ned eller få tillgång till via Skolinspektionens hemsida. Det är därmed oklart vilken aktualitet detta dokument har. Den viktigaste skillnaden till ovanstående beskrivningar av skolbiblioteket är att detta, enligt ovan nämnda promemoria, ska medverka till att öka elevernas möjligheter att uppnå målen för utbildningen (Skolinspektionen, 2018a).

Skolinspektionen har idag ett digitalt verktyg vid namn *Kolla din skola och förskola* (Skolinspektionen, 2020) vilket utgörs av olika frågeställningar för personal inom skolan att svara på inom olika ämnesområden i syfte att utvärdera verksamheten och identifiera utvecklings- och förbättringsområden. Där finns skolbibliotek som en specifik tjänst vid namn *Kolla ditt skolbibliotek!* (Skolinspektionen, U.Å.).

Frågeställningarna berör följande områden;

- samarbetet mellan olika yrkesgrupper för att lyckas med skolbiblioteksverksamheten och ämnesöverskridande arbete med skolbiblioteket.
- skolbiblioteket som en del i värdegrundsarbetet.
- skolbibliotekets inkluderande arbete med elever med funktionsnedsättningar och annat modersmål än svenska poängteras.
- elevernas delaktighet och behov ska beaktas.
- läsförmåga och läsintresse ska stimuleras.
- skolbibliotekets centrala roll för undervisning i medie- och informationskunnighet beskrivs.
- avslutningsvis lyfts rektors ansvar för att skolbiblioteket inkluderas i skolans kvalitetsarbete samt att rektor har god förståelse för och tydliga förväntningar på skolbiblioteket. (Skolinspektionen, U.Å.)

Utifrån ovanstående framstår skolbibliotekets uppdrag som avsevärt större än att endast främja elevernas läs- och medie- och informationskunnighet.

Biblioteksforskaren David Loertschers teori om och beskrivning av skolbibliotek är och har varit mycket viktig för såväl forskning om som praktik inom skolbiblioteksverksamhet. Loertscher är mest känd för att ha utvecklat en taxonomi för målbeskrivning och utvärdering av skolbiblioteksverksamheter. Denna taxonomi är flitigt använd inom såväl forskning som elevarbeten inom området skolbibliotek. Loertscher beskriver skolbiblioteket, eller the Library Media Program, som en utåtriktad verksamhet vilken tar aktiv del i undervisningen i syfte att öka elevernas studieresultat. Skolbiblioteket är, enligt Loertscher, uppbyggt på tre grundpelare av vilka den första utgörs av en grundläggande informationsstruktur med det fysiska biblioteket och de analoga och digitala informationsresurserna som huvudfokus. Den andra grundpelaren är bibliotekariens arbete med elever och lärare i biblioteket där bibliotekarien utgör ett mänskligt gränssnitt i mötet mellan användare (elever och lärare) och bibliotekets tjänster och resurser. Den tredje pelaren består av tre delområden

vilka är; samarbete, utveckla lärande med hjälp av digital teknologi och slutligen informationskunnighet (Loertscher, 2000).

Det går därmed att konstatera att det finns ett stort utrymme mellan den lagstiftning som berör skolbibliotekets syfte och uppdrag och de dokument som fungerar som vägledande för verksamheten. Detta ställer i sin tur stora krav på rektorer att själva orientera sig i den litteratur som finns gällande skolbibliotekens uppdrag för att på djupet förstå skolbibliotekens potential och utifrån denna förståelse kunna leda och strukturera samarbete och skapa förutsättningar för verksamheten som integrerad pedagogisk resurs.

2.3 Organisation

Skolbiblioteksverksamheten existerar inom och regleras av såväl skol- som biblioteksväsendet med tillhörande lagar och styrdokument. Skolbiblioteken befinner sig därmed även inom två olika politiska områden, nämligen skol- och kulturpolitiken (Limberg & Hampson Lundh, 2013). De senaste årens förändringar i såväl skollagen som bibliotekslagen och inte minst med de nya författningsförslag från skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) som just nu ligger på remiss har det skett en successiv förflyttning av ansvaret för skolbiblioteken mot skolväsendet. Skolbiblioteksverksamheten saknar en sammanhållen styrning och det är upp till varje rektor och huvudman att ansvara för verksamhetens kvalitet och koherens till gällande lagstiftning (Pålsson, 2018).

Det är Skolinspektionen som utövar tillsyn för skolbiblioteksverksamheten på skolorna samtidigt som Kungliga biblioteket är den myndighet som står för insamlingen av statistik från de skolbibliotek som har en bemanningsgrad på minst halvtid. Denna placering av skolbiblioteken i mitten av två organisatoriska fält skapar viss förvirring för verksamhetens utformande och drift (SOU 2021:3). Även inom skolväsendets organisation finns svårtolkade spänningsförhållanden där skolbiblioteket i regelverk och styrdokument beskrivs som en integrerad del av den pedagogiska verksamheten samtidigt som det inom skolorganisationens rapport- och finansieringssystem hamnar under posten lokaler och utrustning (Schultz Nybacka, 2019). Denna placering riskerar att reducera skolbiblioteksverksamheten till en passiv och stödjande resurs snarare än aktiv och integrerad.

Den praktiska organiseringen av skolbiblioteksverksamheten varierar mellan skolenheter och kommuner där vissa har bemannade skolbibliotek på skolenheten medan andra skolor ingår mer eller mindre formella avtal eller samarbeten med kommunens folkbibliotek. Dessa samarbeten kan antingen röra enbart samverkan kring bemanning eller i form av kombinerade skol- och folkbibliotek. Skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3), Kungliga bibliotekets förslag till nationell biblioteksstrategi (Kungliga biblioteket, 2019) och Limberg & Hampson Lundh (2013) lyfter behovet av att särskilja de två olika bibliotekstypernas specifika uppdrag. Skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) betonar även att konfliktytor tenderar att uppstå då skolbibliotekets verksamhet samordnas med folkbibliotek.

Seklelj Blomberg (2016) undersökte i sin kandidatuppsats hur bibliotekarier med delat uppdrag på kombinerade skol- och folkbibliotek upplevde sin yrkesroll i relation till de båda verksamheternas uppdrag. Studien var kvalitativ med 6 semistrukturerade intervjuer med bibliotekarier yrkesverksamma på kombinerade skol- och folkbibliotek. Resultatet indikerade att folkbibliotekets kulturella uppdrag med fokus på fri och lustfylld läsning dominerade även då bibliotekarierna arbetade gentemot klasser och skolverksamhet. Bibliotekarierna önskade att samarbetena med skolorna skulle fördjupas och ansåg att bara en mindre del av deras kompetens togs till vara då samverkan med skolorna i huvudsak inriktades mot lässtimulerande aktiviteter.

2.4 Bemanning

Som tidigare nämnts är det endast för skolbiblioteken, av de biblioteksverksamheter som beaktas i bibliotekslagen, som en diskussion uppstått huruvida dessa ska vara bemannade eller inte. För övriga biblioteksverksamheter är det en självklarhet för inblandade parter att bibliotek inte sköter sig själva. Men här skiljer alltså många rektorerna ut sig i sin förståelse för biblioteksverksamhet.

Det finns idag ingen tydlig precisering i skollagen för att skolbibliotek måste vara bemannade. I ett samlat beaktande av bibliotekslagen, skolans övriga styrdokument och andra vägledande dokument blir det däremot självklart att skolbiblioteket inte kan fullgöra sitt uppdrag utan bemanning.

Då de lagskärpningar som gjorts de senaste åren, revideringar av läroplaner och preciseringar från tillsynsmyndigheter inte haft önskad effekt på rektorernas förståelse och prioritering av bemanningen inom skolbiblioteksverksamheterna tillsatte så regeringen en utredning 2019 med explicit syfte att utreda möjligheten för ytterligare lagskärpning gällande bemanningsfrågan.

De nya författningsförslag för skollagen som blev resultatet av skolbiblioteksutredningen SOU 2021:3 ligger i skrivandets stund ute på remiss hos ett flertal olika aktörer. Författningsförslagen är tänkta att träda i kraft 1 juli 2023 under förutsättning att de röstas igenom i riksdagen. De författningsförslag som rör bemanning är 2 kap. 30 a §

Eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till bemannade skolbibliotek på den egna skolenheten. Om det finns särskilda skäl, får skolbibliotek även organiseras i samverkan med ett folkbibliotek eller ett skolbibliotek på en annan skolenhet, enligt 23 kap. 27§.

(SOU 2021:3 s. 29)

Här görs alltså ett skarpt förtydligande att skolbiblioteket ska vara bemannat. Ingen bemanningsgrad specificeras dock vilket lämnar stort utrymme för den enskilda rektorns prioriteringar. I 2 kap. 30 c § föreslås vidare att ”Varje huvudman ska sträva efter att för skolbiblioteksverksamheten anställa personal som i första hand har en examen inom biblioteks- och informationskunskap eller i andra hand annan relevant examen.”(SOU 2021:3 s. 29-30).

Här förtydligas såväl personalens formella kvalifikationer som personalansvar där huvudman blir ansvarig för personalen i skolbiblioteket. Dock lämnades utrymme för olika samarbetsformer i 30 2 § vilka förtydligas i 23 kap. 27 §

En huvudman får, om det finns särskilda skäl, organisera sådan skolbiblioteksverksamhet som anges i 2 kap. 30 a-30 c §§ tillsammans med ett folkbibliotek eller med en annan skolenhet. I sådana fall ska en skriftlig överenskommelse tecknas mellan parterna. I en överenskommelse enligt första stycket ska följande anges: parterna, den eller de skolenheter överenskommelsen avser samt innehåll och omfattning. En överenskommelse enligt första och andra stycket ska anmälas till Kungl. biblioteket. Anmälningsskravet gäller dock inte vid samverkan om skolbiblioteksverksamhet mellan två skolenheter inom samma huvudmans organisation. (SOU 2021:3 s. 31)

Ovanstående författningsförslag kan vid första anblicken tyckas som en rejäl skärpning av dagens lagstiftning. I praktiken är däremot utrymmet mycket stort för att inom en huvudmans organisation anställa exempelvis en ensam skolbibliotekarie vilken ska betjäna samtliga skolenheter i kommunen då det inte finns preciseringskrav varken för bemanningsgrad eller för hur många skolenheter som kan ingå i ett och samma skolbibliotekarieuppdrag. Även om varje skolenhet ska ha ett skolbibliotek så kan som synes bemanningen delas mellan ett stort antal enheter så länge dessa befinner sig inom samma huvudmans organisation. Om begränsningen istället satts till varje rektorsområde hade författningsförslaget fått större skärpa.

Möjligheten att samverka med folkbiblioteket i kommunen, vilket idag redan är en relativt vanlig samverkansform, kan innebära en förflyttning av personalansvaret för skolbibliotekarien inom den berörda organisationen från rektor till folkbibliotekschef. Ofta innebär detta även en delad tjänst för bibliotekarien mellan folkbiblioteket och skolan. Det finns mycket lite forskning som undersökt hur dessa delade tjänster upplevs av de bibliotekarier som innehar dem, se exempelvis Sekelj Blomberg ovan. Runt år 2010 producerades några studentuppsatser vilka tittar på bibliotekarier med anställning på kombinerade folk- och skolbibliotek och hur dessa upplevde sin yrkesidentitet och arbetssituation. Jag berör dessa mer i avsnittet om skolbibliotekarieprofessionen.

Skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) lyfter hur bibliotekarier vilka verkar inom olika samverkansformer mellan folkbibliotek och skola kan ha många olika uppdrag, arbetskamrater och även olika chefer samt att tjänsterna organiseras under olika förvaltningar samtidigt. Samtidigt ökar svårigheterna för tillfredsställande samarbeten mellan lärare och skolbibliotekarier när de senare inte har samma chef som de första. Bibliotekarier vilka har bidragit till utredningen har beskrivit att konflikter kan uppstå mellan såväl förvaltningar och nämnder som mellan olika personalgrupper. Det kan även uppstå diskrepans i strategiska formuleringar och målbilder för verksamheten vilket påverkar möjligheten att utvärdera och utveckla skolbiblioteket. Utredningen uppmärksammar samtidigt att det är en möjlighet att just samarbeten mellan olika verksamheter och skolenheter kommer att öka i och med de föreslagna lagskärpningarna gällande bemanning.

2.5 Rektorernas roll

Enligt Gärdén (2017) indikerar forskningen om rektorers föreställningar om skolbibliotek och skolbibliotekariers kompetens på en traditionell syn på skolbiblioteket som ett rum med böcker där bibliotekariens främsta arbetsuppgift är att ordna samlingen och bedriva läsfrämjande arbete. De studier Gärdén refererar till är i huvudsak studentuppsatser på grundnivå baserade på kvalitativa intervjuer med skolledare, skolchefer och skolbibliotekarier. Av forskningsgenomgången framgår att skolbibliotekarier ofta får allt för enkla och enformiga arbetsuppgifter inom enbart läsfrämjande. Några av uppsatsförfattarna spekulerar kring om detta reflekterar en medveten syn på skolbiblioteket som enbart för läsfrämjande eller om det snarare handlar om okunskap hos skolledarna om skolbibliotekariers kompetenser och skolbibliotekets potential. Författarna landar i det senare alternativet.

Samtidigt framgår det tydligt i Skolinspektionens rapport (Skolinspektionen, 2018b) att just rektors förståelse för skolbiblioteksverksamheten är avgörande för hur denna utvecklas och integreras i skolans övriga pedagogiska arbete. Vidare fastslår rapporten att rektorerna måste ta ett större ansvar för integreringen av skolbiblioteksverksamheten och ge förutsättningar för samverkan mellan skolbibliotekarien och övrig personal. Skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) refererar till Skolverkets kompetensutvecklingsinsats Läslyftet där skolbibliotekarier och lärare på olika hearings beskriver hur de i realiteten är beroende av rektors engagemang för att skapa rutiner och möjligheter för samarbeten mellan de två yrkesgrupperna. I utredningens egna hearings framkom att få skolbibliotekarier uppfattade att rektorerna var insatta i skolbiblioteksverksamheten och inkluderade skolbiblioteket i skolans kvalitetsarbete.

3 Skolbibliotekarieprofessionen

3.1 Professioner

Ordet profession ges i Nationalencyklopedin två olika innebörder där den första gäller för ett mer generellt språkbruk och där ofta är synonymt med yrke. I en mer specifik samhällsvetenskaplig kontext är definitionen mer avgränsad och avser ett yrke vilket kräver högre formell utbildning, åtnjuter status och auktoritet. Professioner utgör idag ca 20% av arbetsmarknaden och består i Sverige av främst yrken anslutna till SACO, Sveriges akademikers centralorganisation (Nationalencyklopedin, U.Å.), vilken är en intresseorganisation för 21 fackliga förbund vilka företräder olika akademikeryrken (Saco, U.Å.) Bibliotekarier utgör enligt denna definition en profession då DIK (Dokumentation, Information och Kommunikation), den största fackliga organisationen för bibliotekarier, är medlem i Saco.

Andrew Abbott är en sociolog och professionsforskare som ofta omnämns i arbeten vilka berör bibliotekarieprofessionen. Abbott intresserade sig bland annat för just bibliotekarieprofessionens professionalisering och hur denna relaterade till andra närbesläktade professioner. Abbotts definition av en profession baserades på yrkets abstraktionsnivå, dvs det teoretiska ramverk som bygger upp den yrkesspecifika kunskapsbasen, och hur denna kan omdefiniera sig själv och förändra sig i takt med samhällets utveckling. En central aspekt för Abbot är även hur olika yrken eller professioner konkurrerar med varandra och konstant förändras i relationen till andra professioner. (Abbott, 1988). Den svenske sociologen Thomas Brante tog avstamp i Abbotts definition och renodlade denna till att moderna professioner kännetecknas av ”Yrken vars praktik består av interventioner integrerade med och legitimerade av vetenskaplig kunskap om korrelationer, enkla orsakssamband, mekanismer, strukturer och kontexter.” (Brante, 2014. S. 260).

Varken Abbotts eller Brantes definition ska ses som sätt att beskriva ett yrke normativt som bättre eller sämre pga. dess professionsnivå. Vidare beskriver Brante att professioner är tvärvetenskapliga i sin praktik och att definitioner av dessa främst tjänar som analytiska verktyg i studiet av professioner (Brante, 2014).

För denna uppsats är det intressant att titta på skolbibliotekariers professionsdefinition i ljuset av ovanstående definitioner men även i relation till andra yrkesgrupper inom skolorganisation och då främst lärare.

3.2 Skolbibliotekarier

Skolbiblioteket som verksamhet utgör en del av en mycket större enhet som är skolorganisationen. Detta gör att skolbiblioteket och skolbibliotekariens yrkesroll till viss del skiljer sig mot andra biblioteksverksamheter och bibliotekarieroller vilka har en mer självständig institutionell placering (Centerwall & Nolin, 2019). Skolbibliotekariens arbetsuppgifter är till stor del centrerade kring pedagogiskt arbete (Centerwall, 2019) samtidigt som

möjligheten att utföra utåtriktat pedagogiskt arbete är beroende av samarbete och intresse hos lärarkollegiet och rektor (SOU 2021:3).

Ett stort problem för samarbete och rimliga förutsättningar för skolbibliotekarier att utföra sitt arbete är att kunskapsnivån om skolbibliotekariers unika kompetenser är låg hos såväl lärare som rektorer (Skolverket, 2018).

I praktiken är det idag flera olika yrkesgrupper som innehar skolbibliotekarietjänster, främst lärare och utbildade bibliotekarier men även annan personal utan någon av ovanstående utbildningsbakgrund (SOU 2021:3).

Det har historiskt funnits en konflikt mellan grundskolelärare, framförallt lärare för år 1-6, och bibliotekarier gällande vilka som bör bemanna ett skolbibliotek på en grundskola. Konflikten fick sin kulmen under 1970-talet och fördes då mellan Sveriges lärarförbund och bibliotekariernas fackliga förbund, DIK. Konflikten handlade om vilken kompetens som var viktigast, den pedagogiska eller den biblioteksvetenskapliga, och nådde en kompromiss på 1980-talet där den pedagogiska såväl som den biblioteksvetenskapliga ansågs viktiga. Det är dock fortfarande så att skolbibliotekarier inte ingår som pedagogisk personal i Skolverkets statistik över yrkesgrupper i skolan (Limberg & Hampson Lundh, 2013).

Det finns stora skillnader mellan biblioteksyrkets legitimitet och läraryrkets. Det finns inga formella krav på vilken utbildning en bibliotekarie ska ha, även om det är vanligt att bibliotekarier har någon form av högre examen inom biblioteks- och informationsvetenskap. Bibliotekarieryket är ett icke-reglerat yrke utan bestämmelser för vad som krävs för att få kalla sig bibliotekarie och arbeta som sådan. När det gäller skolbibliotekarier i Sverige så finns såväl legitimerade lärare som utbildade bibliotekarier som individer med helt annan bakgrund representerade (SOU 2021:3).

Skolbibliotekarier med utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap kan ha olika nivåer på sina examina. Dels finns idag grundutbildning till bibliotekarie vid fyra lärosäten vilka utfärdar kandidatexamen med huvudområde biblioteks- och informationsvetenskap. Utöver grundutbildning finns även möjlighet att läsa till en magister- eller masterexamen vid totalt fyra lärosäten. I dessa fall kan även de med kandidatexamen inom ett annat huvudområde läsa biblioteks- och informationsvetenskap på avancerad nivå. Det finns alltså ett flertal vägar till någon form av högre examen inom biblioteks- och informationsvetenskap och utbildningarna skiljer sig en del åt. Det finns idag ingen bibliotekarietutbildning i Sverige som specifikt förbereder studenten för arbete i skolbibliotek. Flera lärosäten erbjuder dock valbara kurser vilka fokuserar på skolbibliotek (SOU 2021:3).

Läraryrket är däremot ett reglerat yrke med tydliga formella krav i form av utbildning och legitimation för att få arbeta som behörig lärare. Det är endast lärare som enligt skollagen får bedriva undervisning, vilket påverkar skolbibliotekariernas möjligheter till självständigt pedagogiskt arbete. Skolbibliotekariens roll blir istället att stödja läraren i det pedagogiska arbetet (SOU 2021:3).

Carlsson och Sundin (2018) beskriver skolbibliotekariens roll inom medie- och informationskunnighet som främst en resurs för lärarnas kompetensutveckling då undervisning i medie- och informationskunnighet för elever vilken leds av skolbibliotekarier och frikopplas från övrig ämnesundervisning riskerar att uppfattas som mindre relevant av såväl lärare som elever.

Det finns, enligt skolbiblioteksutredningen, belägg för att på de skolor där skolbibliotekarietjänsten innehas av en lärare så prioriteras det läsfrämjande arbetet på bekostnad av arbetet med medie- och informationskunnighet. Detta kan ha att göra med att det ofta är just lärare i svenska som intresserar sig för tjänstgöring i skolbiblioteket. Det finns även indikationer på att många skolor har svårt att hitta en balans mellan det läsfrämjande arbetet och arbetet med medie- och informationskunnighet. I vissa fall har lärare och rektorer en föreställning om skolbiblioteket som framförallt ett traditionellt bibliotek med litteraturförmedling och informationsorganisation som främsta uppgift. I andra fall, då främst på gymnasieskolor, blir istället medie- och informationskunnighet dominerande (SOU 2021:3).

Varför det är svårt att hitta en balans mellan läsfrämjande och medie- och informationskunnighet är inte klarlagt. En möjlig förklaring är helt enkelt att arbetsbördan överstiger den tid som finns avsatt för skolbibliotekariens omfattande uppgifter och att det därmed blir nödvändigt att prioritera.

Loertscher diskuterar rimligheten i att en och samma person axlar samtliga kompetenser som krävs för skolbibliotekets uppgifter. Loertscher menar att ett skolbibliotek behöver en ansvarig bibliotekarie, en assistent som sköter beståndet och håller biblioteket öppet och tillgängligt och en person med teknisk kompetens. Detta då en och samma person sällan har, eller ens teoretiskt har möjlighet att besitta, alla nödvändiga kompetenser (Loertscher, 2000).

Detta kan jämföras med andra biblioteksverksamheter vilka ofta har en uppdelning där olika individer ansvarar för utåtriktad programverksamhet, inköp och bestånd, katalogisering och digitala kataloger samt att det nästan alltid finns assistenter vilka sköter bibliotekets enklare arbetsuppgifter. I skolbiblioteket ska ofta en och samma individ sköta samtliga bibliotekssysslor samt sörja för samarbeten med ett stort lärarkollegium.

Skolbibliotekariens yrkesroll och arbetsuppgifter formas i relation till omgivande professioner som lärare och rektorer. Dessa yrkesgruppers förståelse och förväntningar är avgörande för hur skolbibliotekarien kan arbeta och vilka pedagogiska möjligheter i klassrumssituationer som erbjuds. Många skolbibliotekarier uppger att de får lägga en betydande del av sin arbetstid på att informera lärare om sina kompetenser samt att arbeta aktivt med att positionera sig som skolbibliotekarie för att överhuvudtaget synas i skolans organisation och planering (Centerwall, 2019). Skolbibliotekarier upplever ofta svårigheter att bli en del av lärarnas arbetslag och tenderar att bli relativt isolerade. Arbetsbelastningen i sig gör också att det är svårt för skolbibliotekarier att forma hållbara relationer med lärare och elever då det inte är ovanligt att en ensam skolbibliotekarie kan ha ansvar för upp emot 1000 elever och med uppgifter att forma samarbeten med tillhörande arbetslag på uppskattningsvis 50-100 lärare (Centerwall & Nolin, 2019).

Det finns en intressant diskrepans i att samtidigt som forskning visar att skolbibliotekariers kompetenser ofta är underutnyttjade så är skolbibliotekariens mycket breda och omfattande uppdrag i princip omöjligt att uppfylla i praktiken för en ensam skolbibliotekarie.

Den fackliga organisationen DIK har tillsammans med Svensk biblioteksförening tagit fram vägledande riktvärden för bemanningsgrad på skolbibliotek. För ett skolbibliotek på en grundskola rekommenderas en heltidstjänst per 300 elever och motsvarande för ett gymnasiebibliotek är 400 elever. Omräknat till årsverke per 100 elever blir detta 0,33 respektive 0,25 (DIK och Svensk biblioteksförening, 2018). Det är dock ovanligt att skolbibliotek når dessa riktvärden.

Skolbiblioteksutredningen SOU 2021:3 uppmärksammar hur den ofta låga bemanningsgraden är en starkt bidragande faktor till att skolbibliotekarien får svårt att balansera uppdragen och leder till minskade möjligheter för samarbeten mellan skolbibliotekarier och lärare. Skolor vilka har flera anställda skolbibliotekarier vittnar om en mer välfungerande verksamhet med många fördelar. Vidare problematiseras lösningar där skolbibliotekarier delar sin tjänst över fler än två skolenheter då detta inverkar negativt på skolbibliotekariens möjlighet att skapa relationer till lärare och elever på de olika enheterna samt att mer tid måste läggas på planering, resor och anpassningar till olika skolors rutiner och planeringar (SOU 2021:3).

Forskarna Kellee E. Warren och Jung Mi Scoulas (2020) undersökte platsannonser för specialistbibliotekarier vilka förväntades hantera ett flertal olika teknologier simultant, bistå i arbetet med olika samlingarna, utföra referensarbete i informationsdisk samt andra dagliga administrativa och serviceinriktade arbetsuppgifter. Sammantaget fann forskarna att det redan i platsannonserna gick att se att arbetet innehöll såväl konkurrerande som svagt formulerade arbetsuppgifter. Warren & Scoulas använde sig av en teori vilken uppmärksammade den konflikt som kan uppstå då en och samma arbetstagare får för många uppgifter och otydliga uppdrag. Teorin hade tidigare formulerats av ett brittiskt forskarlag (Wynn et al., 2018) i en studie av hur personal vid medicinska fakulteter upplever sina arbetsuppgifter med fokus på tydliga arbetsuppgifter, arbetsbörda, tidsåtgång och olika yrkesroller inom samma arbetsbeskrivning. Resultatet indikerade att när olika yrkesroller och arbetsuppgifter krockar och tidsramen är för begränsad uppstår en konflikt där arbetstagaren måste prioritera. Detta leder till stress, minskad motivation och i förlängningen risk för utbrändhet. Konflikten manifesterar sig ofta som att arbetstagaren känner sig kluven mellan olika arbetsuppgifter och tvingas till prioriteringar vilket blir stressande. Otydlighet i formulering av arbetsuppgifter samt att vissa arbetsuppgifter inte uppmärksammades av arbetsgivaren inverkar negativt på den anställdes prestationer och mående.

De skolbibliotekarier som delar sin tjänst mellan ett folkbibliotek och arbete på en skola måste, utöver ovannämnda anpassningar till olika verksamheter, även byta mellan de olika uppdrag som det innebär att arbeta på ett folkbibliotek jämfört med ett skolbibliotek. Denna grupp av skolbibliotekarier är inte särskilt väl undersökta gällande hur de uppfattar sin arbetssituation och profession.

Mette Landgren undersökte i sin magisteruppsats från 2007 hur bibliotekarier vilka tjänstgjorde på integrerade skol- och folkbibliotek upplevde sin yrkesroll. Bibliotekarierna som intervjuades för studien uppgav att de kunde uppleva en fragmentisering av sin yrkesroll vilket upplevdes som stressande. Det var viktigt att det fanns tydliga kontrakt mellan folkbiblioteket och skolbiblioteket för att bibliotekarien skulle kunna fokusera sina arbetsinsatser korrekt. Ofta blev rollen som skolbibliotekarie dominerande (Landgren, 2007).

Enligt Centerwall och Nolin (2019) kan diskrepansen mellan skolans olika professioner härledas till de olika perspektiv som de olika yrkesgrupperna har på skolbibliotekets verksamhet. Här spelar skolledaren en avgörande roll och författarna menar att det är svårt att ändra på de olika synsätten med externa förändringar i lagstiftning och styrdokument. Istället måste rektorerna ta en aktiv roll i diskussioner rörande skolbibliotekets synlighet i skolans övergripande strategiska arbete. Skolinspektionen (2018b) efterlyser rektorer som ställer tydliga och uttalade förväntningar på lärarnas samarbete med skolbibliotekarierna i syfte att uppnå en likvärdig tillgång till bibliotekets resurser på skolan. Samarbetet måste bedrivas på ett strukturerat sätt där rektorerna förstår professionernas kompetenser och ger rimliga förutsättningar.

I relation till avsnittets inledande resonemang kring professioner så går det att konstatera att skolbibliotekarier räknas som ett Saco-yrke, forskningen om skolbibliotek växer sakta men säkert och det finns en teoretisk grund för yrket. Samtidigt saknar yrket likvärdig legitimitet med läraryrket och en examen i biblioteks- och informationskunskap är inte nödvändig för att få arbete som skolbibliotekarie. Skolbibliotekarierna är som yrkesgrupp starkt beroende av lärare och rektorers föreställningar om yrket och det praktiska arbetet formas av andra professioners förväntningar och behov.

Denna uppsats syftar till att närmare undersöka hur just dessa förväntningar, föreställningar och behov artikuleras av skolbibliotekariers arbetsgivare i platsannonser. För att kunna göra en mer strukturerad analys av resultatet från undersökningen använder jag mig av ett teoretiskt ramverk vilket beskrivs i följande avsnitt.

4 Teori

Användandet av teori erbjuder en referensram att tolka de resultat som kommer fram i en studie. Beroende på vilken eller vilka teorier författaren väljer belyses olika delar av det empiriska materialet. Teorin erbjuder därmed olika perspektiv för att kunna förstå och tolka de samband och upptäckter som framträder i undersökningen (Alvehus, 2013). Den här uppsatsen undersöker hur skolbibliotekarieyrket framställs i platsannonser. Syftet är att söka en djupare förståelse för skolbibliotekariers förutsättningar genom att studera hur arbetsuppgifter och yrkesroller framställs av arbetsgivaren. Jag har valt att använda mig av Andrew Abbotts professionsteoretiska perspektiv i syfte att kunna tolka det mångfacetterade materialet.

4.1 Abbotts professionsteori

I föregående avsnitt om skolbibliotekariernas profession och relation till lärare och rektorer gick det att skönja indikationer på att skolbibliotekarieprofessionen i praktiken är relativt svag. Detta då förutsättningarna att utforma och utföra arbetet är avhängigt att andra professioner skapar möjligheterna för detta. Samtidigt besitter skolbibliotekarier unika kompetensområden inom det biblioteksvetenskapliga fältet vilket till viss del stärker professionen.

Då denna uppsats har som syfte att undersöka hur professionen framställs av arbetsgivare snarare än hur skolbibliotekarierna själva upplever sin praktik är det intressant att undersöka hur Abbotts teorier om vad som utmärker professioner och hur de samspelar med andra professioner framträder i det empiriska materialet.

Som tidigare nämnts definierar Andrew Abbott en profession som en yrkesgrupp vilken innehar ett abstrakt forskningsfält vilket främst är applicerbart inom det berörda yrkesområdet. Detta forskningsfält är under kontinuerlig utveckling och möjliggör yrkesgruppens progression och dominans inom ett område. En yrkesgrupp vilken kan betraktas som en profession äger problemlösningsförmågan för ett specifikt samhällsligt problem. Detta benämner Abbott som professionens jurisdiktion. Samhället består av många olika jurisdiktioner och ägandet av dessa är dynamiskt och olika professioner konkurrerar om att inneha anspråk på dessa jurisdiktioner. För att kunna äga en jurisdiktion krävs att de professionella utövarna tillsammans behärskar begrepp och termer vilka används inom den teoretiska kunskapsbasen och i det praktiska arbetet. Dessa termer och begrepp tillskansar sig yrkesutövarna främst under utbildningstiden och fungerar sedan som utestängande mekanismer gentemot andra professioner. I de dynamiska processer som äger rum mellan olika professioner sker såväl sammanslagningar som uppdelningar av professioner. Abbott har intresserat sig specifikt för bibliotekarieyrket och hävdar att detta utvecklats genom sammanslagningar framförallt i takt med att samhället digitaliserats alltmer (Abbott, 1988).

Om en professions jurisdiktion växer sig för stor eller blir för splittrad leder det i sin tur till en försvagning av professionen enligt Abbott (1988). Detta är

särskilt intressant i relation till skolbibliotekarieprofessionen vilken alltmer kommit att förskjutas mot lärarprofessionen utan att för den skull få ta del av dennes legitimitet i att självständigt kunna utöva undervisning.

Skolbibliotekariens arbetsområde ligger till stor del inom det pedagogiska fältet samtidigt som forskningsbasen och utbildningen till skolbibliotekarie ligger inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga området och därmed inte ger skolbibliotekarien varken pedagogisk legitimitet eller tillgång till viktiga termer och begrepp för inkludering i det pedagogiska forskningsfältet.

Sammanfattningsvis beskriver Abbott (1988) en profession som en sammanhållen yrkesgrupp vilken delar yrkesspråk och utbildningsbakgrund. Yrkespraktiken baseras på en specifik forsknings- och kunskapsbas i syfte att ha monopol på problemlösning inom ett visst område. En profession har legitimitet genom formella kvalifikationer och ensamrätt inom en viss praktik.

5 Material och metod

5.1 Platsannonser som studiematerial

Platsannonser har en lång historia som empiriskt material inom såväl biblioteks- och informationsvetenskap som inom andra discipliner. Inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsfältet har platsannonser studerats sedan 1950-talet (Kim & Angnakoon, 2016). Enligt Cullen (2004) är platsannonser ett uttryck för de önskemål och krav som arbetsgivaren ställer på presumtiva kandidater. Kim & Angnakoon (2016) problematiserar detta genom att ifrågasätta huruvida platsannonser verkligen speglar den utannonserade positionen i sin helhet. De menar istället att platsannonser reflekterar en idealbild av en kandidat. Utformandet av platsannonser följer heller inga givna riktlinjer eller standarder vilket medför att annonserna kan vara otydliga i sina formuleringar vilket kan försvåra analysarbetet (Ahmed, 2005). För denna studie följde platsannonserna i grova drag samma upplägg. Annonserna uppvisade stora likheter snarare än variationer och var därmed lätta att orientera sig i för att hitta relevanta fraser och formuleringar.

Enligt Cullen (2004) kommunicerar platsannonser vilka kompetenser och kvalifikationer som värdesätts av arbetsgivaren samt beskriver de arbetsuppgifter som den arbetssökande förväntas klara av att utföra. Elkins (2014) använde framgångsrikt platsannonser för skolbibliotekarietjänster som analysmaterial i sin doktorsavhandling i syfte att se till vilken grad arbetsgivares uppfattningar om skolbibliotekariers kompetenser stämde överens med de riktlinjer som utfärdats av American Association of School Librarian.

Då denna uppsats fokuserar på just arbetsgivarens förståelse och föreställningar för skolbibliotekets verksamhet och därmed skolbibliotekariens kompetensområden bedöms platsannonser som ett relevant och adekvat material att studera. Ett annat alternativ som jag övervägde var ett större antal enkäter riktade till folkbibliotekchefer och rektorer med ansvar för skolbibliotekariers. Då rektorer och folkbibliotekchefer med stort intresse för skolbiblioteksfrågor kan vara mer benägna att svara på denna typ av enkäter och därmed utgöra ett skevt urval valde jag att undersöka redan befintliga dokument för att få en övergripande bild.

Platsannonsernas främsta styrkor är att de är formulerade utanför en forskningskontext och därmed inte riskerar att påverkas av en medvetenhet hos informanten om att vara granskad. Detta kan annars vara en aspekt som forskaren måste förhålla sig till i enkätstudier eller olika typer av intervjuer eller observationer (Wildemuth, 2009).

I de undersökta platsannonserna för denna studie framkommer det regionala drag där en viss kommun använder liknande formuleringar i platsannonserna och det förekommer en frekvent återanvändning av vissa fraser och längre stycken. Omfattningen av denna återanvändning av formuleringar har inte varit möjlig att analysera vidare då en helt annan typ av digital textanalys skulle krävas samt att det inte faller inom uppsatsens problemformulering.

Det är svårt att dra några slutsatser om varför arbetsgivare väljer att använda identiska formuleringar från tidigare platsannonser. Det kan indikera en osäkerhet hos dessa arbetsgivare avseende vilka kompetenser, kvalifikationer och egenskaper de önskar hos sina anställda skolbibliotekarier samt vilka arbetsuppgifter dessa egentligen förväntas utföra. Då skolorganisation och folkbibliotek ofta placerar sig under olika kommunala förvaltningar kan det även finnas element i respektive förvaltnings kommunikationssätt som tar sig uttryck i platsannonserna och som kan förklara ovanstående.

5.2 Källa för empiriskt material i form av platsannonser

Den traditionella kanalen för offentliga jobb i Sverige är Arbetsförmedlingens webbplats Platsbanken (Arbetsförmedlingen, U.Å.). För de platsannonser vilka publicerats på Platsbanken men ej längre är aktuella finns inget publikt arkiv som möjliggör egen, självständig sökning efter utgångna annonser. Efter telefonkontakt med registrator på Arbetsförmedlingen framkom att det är möjligt att begära ut avpublicerade platsannonser mot en kostnad och att vissa sökuppgifter såsom arbetsgivare, publiceringsdatum, kommun eller organisationsnummer behövs för att begränsa sökningarna.

Det skulle vara möjligt att söka på exempelvis ”skolbibliotekarie” eller ”bibliotekarie” tillsammans med en avgränsning i tid. Då jag inte visste hur lång denna period skulle behöva vara för att nå ett adekvat antal platsannonser samt att studiens syfte är att få med även de kombinerade skol- och folkbibliotekarieannonserna, vilka ofta endast annonseras som bibliotekarie, skulle antalet platsannonser som skulle behöva begäras ut bli mycket stort och innebära både hög kostnad och merarbete.

En annan väg att gå var istället att undersöka de webbplatser vilka aggregerar platsannonser från exempelvis Platsbanken. Dessa typer av webbplatser har utgjort källor för empiriskt material i andra studentuppsatser vilka undersökt platsannonser. Det visade sig snabbt att de flesta av dessa webbplatser hade mycket begränsade sökfunktioner för inaktuella annonser samt att arkivet sträckte sig några veckor tillbaka i tiden. En webbplats som visade sig ha ett längre arkiv var vakanser.se. Webbplatsen är ett privat initiativ och aggregerar platsannonser från Platsbanken. För att vara säker på att de platsannonser som lokaliserades via vakanser.se var adekvata i antal och innehåll i relation till publicerade platsannonser på Platsbanken gjordes en verifiering mellan de två webbplatserna. Vid tre tillfällen, två i februari och ett i mars, jämfördes de platsannonser inom relevant område som fanns publicerade på Platsbanken med de som aggregerats till vakanser.se. Vid samtliga tre tillfällen var överensstämmelsen 100%. Då platsannonserna innehåller samma information på de båda webbplatserna med utförlig information om arbetsgivare, publicerings- och sökdatum mm gjordes bedömningen att webbplatsen vakanser.se uppvisar tillräcklig tillförlitlighet för uppsatsens syfte. Den möjliga svaghet som kan tänkas är ifall en tillfällig störning uppstått i aggregeringen av platsannonser från Platsbanken. I det material som samlats in för denna uppsats finns inga indikationer på luckor i antalet platsannonser som aggregerats.

5.3 Datainsamling och urval

Vid insamling av data användes sökorden ”skolbibliotekarie”, ”bibliotekspedagog” och ”bibliotekarie”. Sökorden ”skolbibliotekarie” och ”bibliotekspedagog” gav relevanta träffar för platsannonser för skolbibliotekarietjänster. Då jag sedan tidigare visste att även tjänster som utannonseras som enbart bibliotekarietjänster kan avse, helt eller delvis, skolbibliotekarietjänster användes även detta sökord. Sökningen med ”bibliotekarie” som sökord resulterade i ett stort antal träffar vilka inte var relevanta för just skolbibliotekarier. Detta medförde en manuell genomgång av de tjänster vilka inte tydligt i titel eller ingress diskvalificerade skolbibliotekstjänster, exempel på denna typ av platsannonser är exempelvis universitetsbibliotekarietjänster och bibliotekarietjänster med placering på specialistbibliotek.

Urvalet begränsades i tid till 10 månader under perioden maj 2020 till och med februari 2021 för att få en så aktuell representation av platsannonser som möjligt. Tidigare forskningresultat för platsannonsforskning inom Biblioteks- och informationsvetenskap har kommit fram till att ett minimum av 100 platsannonser bör ingå i urvalet (Harper, 2012). För att nå 100 platsannonser inklusive marginal för eventuella dubletter eller andra eventualiteter gjordes ett lite större urval på 109 platsannonser, av dessa föll 9 st. bort då de var dubletter. Totalt analyserades därför 100 platsannonser.

Pickard (2007) har problematiserat användandet av platsannonser med för stora urval då stora mängder av analyserbar information kan begränsa hur effektiv analysen blir då mättnad eller överbelastning kan uppstå hos den som analyserar. Då denna uppsats har endast en författare för analys av material har urvalet begränsats till nära miniminivån för rekommenderad mängd dokument för att minska risken för informationsmättnad och tillhörande risk för försämrade analys av materialet.

5.4 Avgränsningar

Platsannonser för skolbibliotekarier avgränsades till placering på grundskola eller gymnasieskola. Placering på universitet, annan högre utbildning eller vuxenutbildning togs inte med då de inte faller inom uppsatsens fokus.

5.5 Innehållsanalys

Då det empiriska materialet består av text vilken måste bearbetas för att kunna få fram jämförbara data för analys krävs en metod för denna bearbetning. Det finns många metoder att applicera och ytterst är det forskningsfrågorna och syftet med undersökningen som är vägledande i valet av metod. En vanlig metod för analys av platsannonser är innehållsanalys (Harper, 2012., Kim & Angnakoon, 2016.).

Enligt Bryman (2016) är innehållsanalys en flexibel metod för analys av dokument och texter. Innehållsanalys kan vara kvantitativ, kvalitativ eller en

kombination av båda beroende på forskningens syfte och frågeställningar (Elkins, 2014).

Kvalitativ innehållsanalys är en av de vanligaste metoderna för kvalitativa analyser av dokument (Bryman, 2016) och används för att undersöka teman, mönster och betydelser vilka kan vara manifesta (uttalade) eller latenta (underliggande) (Zhang & Wildemuth, 2009).

Den kvalitativa innehållsanalysen är en vidareutveckling av kvantitativ innehållsanalys vilken fokuserar på att mäta frekvenser av ord och ämnen i det manifesta eller uttalade innehållet i ett dokument. Det manifesta innehållet i ett dokument eller text kodas i olika kategorier vilka sedan kan analyseras. Det är mycket viktigt att endast det manifesta innehållet kodas och kvantifieras. Kategorierna i kvantitativ innehållsanalys bestäms utifrån tidigare forskning eller andra riktlinjer och är förutbestämda innan forskaren börjar arbeta med textmaterialet. Det är därmed ett renodlat deduktivt arbetssätt där forskaren på förhand har en tydlig bild av vad som ska uppmärksammas i materialet (Williamson, Given & Scifleet, 2018).

Kvalitativ innehållsanalys kan däremot ha ett induktivt såväl som deduktivt tillvägagångssätt. Ofta sker en blandning mellan dessa i den abstraktionsprocess där kategorier och teman utarbetas. I en induktiv process samlas data för kategorisering av innehållet med öppen kodning där forskaren allteftersom får en förtrogenhet med materialet och kan börja urskilja meningsfulla mönster och teman för kategorisering. I det deduktiva arbetssättet utvecklas istället en matris för kategorier innan själva analysmaterialet bearbetas. Denna matris utgör referensram mot vilken textmaterialet prövas. Det gemensamma för båda arbetssätten och samtidigt det som skiljer den kvalitativa analysen mot den kvantitativa är den förstnämndas öppenhet för det latenta, eller underliggande, innehållet i dokument vilket kräver att forskaren tolkar texten bortom det som är manifest (Elo, Kääriäinen, Kanste, Pölkki, Utriainen & Kyngäs, 2014).

Kim och Angnakoon finner i sin artikel *Research using job advertisement: A methodological assessment* (2016) att samtliga undersökta studier, vilka undersöker platsannonser inom biblioteks- och informationsvetenskap, använder innehållsanalys som metod. Av dessa använde majoriteten ett induktivt arbetssätt för kategorisering. En av de studier som använde deduktivt arbetssätt var Gold och Grotti (2013). Författarna utvecklade kategorier från redan existerande riktlinjer utfärdade av ACRL (The Association of College and Research libraries) vilka syftade till att ge vägledning för vilka kompetenser som krävs för informationsspecialister.

I kvalitativ innehållsanalys har forskaren en central plats där dennes relation och arbete med materialet påverkar processen. Forskaren måste ha ett reflexivt förhållningssätt där medvetenhet om den egna positionen och de egna erfarenheterna är av vikt (Williamson, 2018). Centerwall (2019) beskriver hur hon som forskare måste vara uppmärksam på hur hennes egna erfarenheter som skolbibliotekarie kan påverka informanterna och hur gränsen mellan att vara forskare och kollega suddas ut. Samtidigt erbjuder hennes egna erfarenheter henne att inneha en form av insiderposition där hon har en intuitiv förståelse för vilka aspekter som kan vara av intresse att undersöka djupare. Elo et al.

(2014) menar att forskaren intuitiva process är viktig i kvalitativ forskning men att den också är svår att beskriva och därmed även kan bli svår för läsaren att förstå.

För denna uppsats har en kombination av kvantitativ och kvalitativ innehållsanalys använts. Då en stor del av de variabler som undersökts är tämligen manifesta har tolkning inte behövt användas i någon större utsträckning. Enbart i vissa fall har en tolkning gjorts av den underliggande betydelsen i en formulering. Det har rört sig om tillfällen då en arbetsuppgift eller ett uppdrag har beskrivits utan att explicit omnämna själva arbetsuppgiften, eller en tydlig synonym till denna.

Det tydligaste inslaget av kvalitativ metod har varit utarbetningen av koder för arbetsuppgifter eller uppdrag och personliga egenskaper vilken till stor del varit induktiv. Koderna har framkommit allt eftersom en förtrogenhet med materialet uppstått.

För arbetsuppgifter och uppdrag utgick en del av koderna deduktivt från nyckeluppdrag vilka identifierats från Skolinspektionen (Skolinspektionen, U.Å.) och Skolbiblioteksutredningens (SOU 2021:3) slutsatser och preciseringar. Resultat av dessa deduktiva och på förhand givna koder särredovisas även i resultatdelen.

Bearbetningen av variabler har gjorts med mestadels kvantitativ och med beskrivande statistik, vid vissa tillfällen har citat presenterats i syfte att ge en djupare förståelse för arbetsgivarens uppfattning och prioritet av ett visst uppdrag eller arbetsuppgift.

5.6 Kategorisering, kodnings- och arbetsprocess

Innehållsanalysen består i att kategorisera och koda textmaterial i syfte att se mönster och teman. Kategoriseringen utgår från uppsatsens frågeställningar från vilka 8 kategorier utarbetades.

1. Anställning
2. Placering
3. Omfattning
4. Formella kvalifikationer i form av utbildningskrav eller -merit
5. Erfarenhet som krav eller merit
6. Övriga krav eller meriter
7. Arbetsuppgifter eller uppdrag
8. Personliga egenskaper

Inom dessa kategorier formulerades koder. I den första testomgången användes sifferkoder framför varje kodord vilka skrevs in i ett kodformulär. Vid genomgång av dessa kodformulär upptäcktes att vissa misstag skett med sammanblandning av koder. Detta ledde till en omarbetning av själva kodformuläret till att innehålla samtliga koder i textform. Vid kodning ströks relevanta koder istället över med överstrykningspenna vilket gjorde det lättare att få en överblick av vilka koder som fyllts i samt göra en enkel avslutande översyn för varje ifyllt formulär. Se bilaga 1 och 2 för kodformulär respektive exempel på ifyllt kodformulär.

Då det saknas vedertagna riktlinjer för skolbibliotekens verksamhetsområden och därmed skolbibliotekariernas arbetsuppgifter och uppdrag i en svensk kontext har de diskussionsfrågor som finns i Skolinspektionens utvärderingstjänst *Kolla ditt skolbibliotek!* (Skolinspektionen, U.Å.) omarbetats till att utgöra en utgångspunkt för koder i kategorin arbetsuppgifter och uppdrag i denna uppsats. Skolinspektionen är, som tidigare nämnts, den myndighet som har tillsynsansvar för att huvudman lever upp till kraven på skolbiblioteksverksamheten. Det är därmed rimligt att utgå från denna myndighets råd och vägledningstjänst för ett välutvecklat skolbibliotek. Processen för detta är att betrakta som deduktiv.

Från ovanstående ramverk utarbetades 11 nyckeluppdrag eller arbetsuppgifter vilka bedömdes som relevanta att ha med oavsett om eller i vilken frekvens de förekom i materialet. Dessa koder eller nyckelord fick utgöra en referensram för en form av kärna i skolbibliotekariens arbete. Dessa koder finns som kursiverade under kategori 7 på kodformulär, se bilaga 1.

Genom upprepad genomläsning av platsannonserna utvecklades ytterligare koder inom samtliga kategorier. Denna process var därmed induktiv och utvecklades intuitivt allteftersom. För att få en större nyansering av koderna för *läsfrämjande arbete* och *medie- och informationskunnighet* gavs dessa koder subkoder av mer konkret karaktär, exempelvis *bokprat*, *informationssökning* och *källkritik*. Detta för att dessa koder förekommer frekvent i materialet och om enbart huvudkoden registreras ger det en undermålig bild av ämnets bredd i platsannonserna.

Efter en första testkodning med 20 slumpvis utvalda platsannonser omarbetades koderna, det var främst koder som adderades. Efter ytterligare en testkodning med 20 slumpvis utvalda platsannonser gjordes några små justeringar innan den slutgiltiga kodningen påbörjades. Testen blev en viktig del i arbetsprocessen då de gav nya insikter i olika kategoriers och koders begränsningar men också insikter om kompetenser och uppdrag vilka inte var självklara utifrån litteraturöversikten men som visade sig ha prioritet hos arbetsgivarna. Att utföra testen har därmed varit en del av det kvalitativa och induktiva arbetssättet.

För de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna samt andra former av kombinationstjänster har, i så stor utsträckning som möjligt, endast variabler relevanta för skolbibliotekarietjänsten kodats. Detta då just arbetsgivares föreställningar och förväntningar om skolbibliotekariers uppdrag och arbetsuppgifter står i fokus för uppsatsen.

Efter kodning av de 100 platsannonserna sammanställdes samtliga koder och redovisades med hjälp av deskriptiv statistik i form av tabeller, diagram och medelvärden som centralmått. Då urvalet antas vara en fullständig population av platsannonser under en viss tid kan resultatet betraktas som representativt för denna population. Resultatet är däremot inte generaliserbart för platsannonser utanför den studerade populationen då en betydligt större mängd över en längre tid behöver studeras för att nå generaliserbara resultat.

5.7 Metoddiskussion

Inom kvantitativa metoder är vanliga begrepp för att utvärdera och diskutera en metods *reliabilitet* och *validitet*. Reliabilitet syftar till att utvärdera studiens replikerbarhet. Extern reliabilitet berör studiens replikerbarhet för en utomstående forskare medan intern reliabilitet handlar om hur forskare inom samma grupp tolkar och kommer överens om resultaten. Extern validitet rör i vilken mån studiens resultat är generaliserbara utanför det studerade området och intern validitet behandlar överensstämmelse mellan studiens resultat och forskarens teoretiska resonemang (Bryman, 2016).

Denna studie har en godtagbar extern reliabilitet där metod och teori framgår tydligt samt att det empiriska materialet är välkänt och går att uppbringa på flera olika sätt beroende på tidsspann för insamling och omfångskrav.

Den externa validiteten är inte prövad och studien skall ses som indikativ snarare än absolut.

För kvalitativ forskning används samlingsbegreppet *tillförlitlighet* vilket består av fyra delkriterier; *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *möjlighet att bekräfta*;

Trovärdighet, hur väl forskaren lyckas att ge en adekvat representation av det studerade fenomenet. En god förtrogenhet med det studerade materialet eller fenomenet, upprepade observationer, triangulering, flera kodare eller extern granskning och transparent arbetsprocess ökar studiens trovärdighet. Den eller de som kodar måste ha en god förståelse för området som berörs för att kunna göra rimliga tolkningar för placering i kodningsschemat (Zhang & Wildemuth, 2009). I och med att kvalitativa metoder innebär mer eller mindre subjektiva tolkningar är just transparensen kring hur kodning och kodningsscheman genomförts av vikt (Elo et al., 2014). Författaren till denna uppsats arbetar själv som skolbibliotekarie och har därmed en viss förförståelse för det studerade fältet vilket kan anses öka studiens trovärdighet. Efter bästa förmåga har även process för kategorisering och kodning presenterats med mesta möjliga transparens. Det som hade kunnat öka trovärdigheten hade varit att ta in en extern granskare av kodningsschema och helst även en kontrollkodning av materialet utförd av en annan forskare. Detta har dock inte varit möjligt inom studiens ramar.

Överförbarhet, ett mått på huruvida studiens resultat kan appliceras på andra kontexter. Forskarens ansvar är att beskriva studiematerialet på ett så uttömmande sätt att andra forskare kan bedöma om studiens resultat kan användas i andra sammanhang (Zhang & Wildemuth, 2009). Överförbarheten ökar med transparens i presentation av resultaten så att en annan forskare kan göra en egen analys och möjligen nå alternativa tolkningar (Elo et al., 2014). Då denna uppsats studerar ett relativt smalt område är det möjligen svårt att direkt föra över resultat till andra områden. En möjlighet är dock att använda resultaten i en större studie med liknande upplägg där exempelvis andra bibliotekspositioner undersöks med samma metod.

Pålitlighet, refererar till hur väl de rapporterade resultaten är en ärlig representation av det studerade materialet. Här kan exempelvis citat fungera som en länk mellan det studerade materialet och den tolkning eller kodning som forskaren gjort. Citaten måste väljas ut noggrant och bör inte vara för många. Det viktiga är att forskaren kan visa på att resultaten inte är manipulerade eller förvrängda av dennes bias (Elo et al., 2014). För denna studie har citat använts i begränsad mängd i syfte att ge bredd och djup i förståelsen av vissa variabler och vilken vikt de tillmäts av arbetsgivare.

Möjlighet att bekräfta, mäter överensstämmelsen mellan datamaterialet, resultaten, tolkningar och eventuella rekommendationer (Zhang & Wildemuth, 2009). Såväl möjlighet att bekräfta som pålitlighet kräver en extern granskning av det ingående materialet för att verkligen öka dessa mått. Detta är möjligt att göra såväl under processens gång som efter men är tids- och arbetskrävande och genomförs inte i någon större omfattning (Bryman, 2016). Denna studie har inte varit föremål för extern granskning under arbetsprocessen.

5.8 Forskningsetik

Vetenskapsrådet ger på sin webbplats vägledning för forskare i frågor som rör forskningsetik. I sin enklaste form handlar forskningsetik om att göra rimliga avvägningar mellan olika intressen för att hitta en etisk balans. Det finns inga absoluta regler utan forskaren måste själv ta ett stort ansvar både för sina metoder, sin redovisning och för de uppgifter hen använder och publicerar (Vetenskapsrådet, 2021).

För denna uppsats har inga individer medverkat vilket gjort att kravet på medgivande ej varit aktuellt. Däremot innehåller de platsannonser som studerats uppgifter vilka kan knytas till enskilda individer, om än i deras professionella roll. Platsannonser är offentliga dokument och kan begäras ut i efterhand trots avpublicering från webbplats. Detta till trots har ingående bibliotek, Orts- och kommunnamn anonymiserats i citationer i denna uppsats. Detta då forskaren bedömt att denna information inte har relevans för studiens resultat men riskerar att peka ut enskilda individer. Av samma anledning redovisas heller inte de enskilda platsannonsernas URL eller namn i källförteckningen. Samtliga platsannonser vilka sparats i digitalt format och skrivits ut i pappersformat kommer att förstöras och raderas efter studiens publicerande.

6 Resultat och analys

Presentationen av resultat och analys följer uppsatsens frågeställningar;

- Vilka olika typer av **anställningar**, **arbetsplatser** och **förutsättningar** finns beskrivna i platsannonserna?
- Vilka formella **kvalifikationer**, **krav** och **meriter** för skolbibliotekarier beskrivs i platsannonserna?
- Vilka **arbetsområden** och **uppdrag** inom skolbiblioteksverksamheten preciseras i platsannonserna?
- Vilka **personliga egenskaper** hos skolbibliotekarier kan urskiljas i platsannonserna och hur ser fördelningen av dessa ut?
- Finns det **skillnader** i ovanstående frågeställningars resultat beroende på arbetsgivare?

Avslutande frågeställning om skillnader mellan arbetsgivare är vägledande för analys och presentation av resultat och redovisas därmed inte separat utan som en ingående aspekt i samtliga delanalyser.

Det empiriska materialet har kvantifierats och presenteras med beskrivande statistik i form av tabeller, diagram och medelvärden för olika parametrar som undersökts.

6.1 Anställningar, arbetsplatser och förutsättningar

Det finns ett antal olika titlar för de olika tjänsterna som annonseras ut i det studerade materialet, exempel på dessa är; skolbibliotekarie, bibliotekspedagog och bibliotekarie på en viss skolenhet. När det rör sig om kombinationstjänster mellan folkbibliotek och skolbibliotek är titeln oftast bara bibliotekarie. Istället för att titta på platsannonsernas titlar, vilka ofta säger relativt lite om den anställning som utannonserats har jag istället valt att koda utifrån de olika tjänstebeskrivningar som framkommer i själva annonstexten.

Tabell 1. Fördelning av olika anställningsformer för skolbibliotekarietjänster (n=100)

Anställning	Kommunal huvudman	Enskild huvudman	Total	Andel %
Skolbibliotekarie	63	5	68	68
Skol- och folkbibliotekarie	27	0	27	27
Skolbibliotekarie/annan tjänst	5	0	5	5
Totalt	95	5	100	

Den vanligaste anställningsformen i materialet är anställning som enbart skolbibliotekarie utan kombination med någon annan typ av tjänst. Andelen enskilda huvudmän, dvs friskolor, är mycket liten och återfinns enbart för positioner för renodlade skolbibliotekarietjänster.

Andelen kombinationstjänster utgör en knapp tredjedel (32%) av urvalet och i denna grupp dominerar kombinationen av skolbibliotekarie och folkbibliotekarie. För kombinationstjänster med annan tjänst än folkbibliotekarier (n=5) finns lärare (n=2), IT-ansvarig (n=1) och administratör (n=2) representerade.

Tabell 2. Fördelning av olika skolförmer för skolbibliotekarietjänster (n=100)

Arbetsplats	Kommunal huvudman	Enskild huvudman	Total	Andel %
Grundskola	63	4	67	67
Grundskola & gymnasium	4	0	4	4
Gymnasium	17	0	17	17
Ej angivet	11	1	12	12
Totalt	95	5	100	

Grundskoleelever är den vanligaste målgruppen för skolbibliotekarier. I 12% av platsannonserna specificeras inte placering i form av skolans åldersgrupp (n=12). Enbart 4% av platsannonserna beskriver tjänst förlagd på antingen kombinerad grund- och gymnasieskola eller på grundskolor och gymnasieskolor vilka ligger separata från varandra.

Tabell 3 visar uträkningar för årsverke/100 elever för de platsannonser vilka innehöll adekvata uppgifter för att kunna ta fram dessa värden. En sammanslagning av de renodlade skolbibliotekarietjänsterna och de kombinerade skolbibliotekarietjänsterna där den andra delen av tjänsten också är placerad inom skolans organisation har härefter gjorts. Detta då det antas att samma arbetsgivare ansvarar för båda tjänsterna.

Tabell 3. Medelvärden för årsverken/100 elever i platsannonser för skolbibliotekarietjänster där detta tydligt framgår i annonsen.

Arbetsplats	Medelvärde årsverke/100 elever
Skolbibliotekarietjänst med anställning enbart inom skolans organisation (n=40)	0,15
Kombinationstjänst skol- och folkbibliotekarie (n=2)	0,10

Varken gruppen skolbibliotekarier vilka innehar tjänst enbart inom skolans organisation eller gruppen kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster når de riktvärden för årsverke/100 elever som rekommenderas av DIK och Svensk biblioteksforening. De platsannonser som beskriver skolbibliotekarietjänster placerade inom skolans organisation uppvisar ett 1,5 ggr högre medelvärde jämfört med de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna. Då antalet annonser för den sistnämnda gruppen är mycket litet är det svårt att dra några slutsatser.

I enlighet med uppsatsens syfte att undersöka hur arbetsgivare kommunicerar föreställningar och förväntningar på skolbibliotekarier, deras arbetsområden och kompetenser i platsannonser är det intressant att uppmärksamma den stora skillnaden mellan hur information om tjänsten presenteras i annonser för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna respektive de tjänster vilka i sin helhet ligger inom skolans organisation.

Antalet platsannonser vilka innehåller data vilken möjliggör ovanstående uträkningar skiljer sig mycket mellan de olika tjänstetyperna där de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna uppvisar mycket låg frekvens för användbar information, se tabell 4.

Tabell 4. Andel av platsannonser som redovisar data vilken kan användas för uträkning av årsverke/100 elever

Tjänst	Andel i %
Skolbibliotekarietjänst med anställning enbart inom skolansorganisation (n=73)	54,7 (n=40)
Kombinationstjänst skol- och folkbibliotekarie (n=27)	7,4 (n=2)

De skolbibliotekarietjänster som placerar sig helt inom skolans organisation redovisar i mycket högre grad information vilken gör att den arbetsökande kan få en uppfattning om tjänstens upplägg och förutsättningar i form av elevantal i relation till sysselsättningsgrad.

Det är svårt att dra några definitiva slutsatser om varför denna stora skillnad föreligger men en möjlig förklaring kan vara att arbetsgivarna för de platsannonser vilka avser tjänster inom skolans organisation har en tydligare uppfattning om tjänstens organisation, upplägg och förutsättningar. I de fall där skolorganisationen ”hyr” in skolbibliotekarier från folkbiblioteket finns en risk att uppdraget blir mindre tydligt då engagemang från berörd rektor/rektorer kan vara mindre eller att ansvarsfördelningen mellan skolorganisationen och folkbiblioteket kan vara otydlig.

För att få en uppfattning om det föreligger några skillnader mellan de olika skolformerna grundskola och gymnasieskola redovisas även medelvärde för årsverke/100 elever för skolbibliotekarietjänster inom skolans organisation i tabell 5.

Tabell 5. Medelvärden för årsverken/100 elever i platsannonser för skolbibliotekarietjänster med anställning enbart inom skolans organisation och där data tydligt framgår i annonsen.

Skolform	Medelvärde årsverke/100 elever
Grundskola	0,17 (Riktvärde 0,33)
Gymnasieskola	0,14 (Riktvärde 0,25)

För grundskolorna ligger medelvärdet under DIK och Svensk biblioteksförningens riktvärde med 1,94 ggr och gymnasieskolorna ligger under

med 1,78 ggr. Det finns med andra ord en uttalad underbemanning i de tjänster som utlysts under den studerade perioden och vilka redovisat information för beräkningar.

Skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) rekommenderar inte fler än två enheter/skolbibliotekarietjänst då fler enheter försvårar samarbeten och koordinering av verksamheterna. Med utgångspunkt i denna rekommendation redovisar tabell 6 medelvärde för antalet enheter i platsannonser för skolbibliotekarier med anställning inom skolans organisation respektive kombinerad skol- och folkbibliotekarietjänst.

Tabell 6. Medelvärden för antal enheter i platsannonser för skolbibliotekarietjänster.

Arbetsplats	Medelvärde antal enheter
Skolbibliotekarietjänst med anställning enbart inom skolans organisation (n=73)	1,55 (n=64)
Kombinationstjänst skol- och folkbibliotekarie (n=27)	1,76 (n=26)

Medelvärde för antal enheter/tjänst för kombinationstjänsterna mellan skol- och folkbibliotek ligger 1,14 ggr högre än för skolbibliotekarietjänsterna inom skolans organisation. För detta värde redovisar så många som 96,2% av platsannonserna för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna tillräcklig information och 87,6% av skolbibliotekarietjänsterna. Den höga redovisningsgraden i båda grupperna möjliggör därmed en nedbrytning på skolform för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna som för skolbibliotekarietjänsterna inom skolans organisation, se tabell 7.

Tabell 7. Medelvärden för antal enheter för respektive skolform i platsannonser för skolbibliotekarietjänster.

Skolform och tjänst	Medelvärde antal enheter
Grundskola, skolbibliotekarie inom skolans organisation	2,02
Grundskola/gymnasieskola, skolbibliotekarie inom skolans organisation	1,00
Gymnasieskola, skolbibliotekarie inom skolans organisation	1,33
Ej angiven skolform, skolbibliotekarie inom skolans organisation	1,00
<i>Grundskola, kombinerad skol-och folkbibliotekarietjänst</i>	<i>2,00</i>
<i>Grundskola/gymnasieskola, kombinerad skol- och folkbibliotekarietjänst</i>	<i>2,50</i>
<i>Gymnasieskola, kombinerad skol- och folkbibliotekarietjänst</i>	<i>1,50</i>
<i>Ej angiven skolform, kombinerad skol- och folkbibliotekarietjänst</i>	<i>2,00</i>

Endast de kombinerade grund- och gymnasieskolorna inom de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna uppvisar ett medelvärde över två enheter. För att få en uppfattning om detta värde är representativt för merparten av tjänsterna redovisas andel av annonserna vilka beskriver en tjänst med mer än två enheter i tabell 8.

Tabell 8. Andel av platsannonser för skolbibliotekarietjänster vilka beskriver en tjänst med fler än två enheter för respektive skolform.

Skolform och tjänst	Andel med fler än två enheter/tjänst i %
Grundskola, skolbibliotekarie inom skolans organisation (n=48)	20,8 (n=10)
Grundskola/gymnasieskola, skolbibliotekarie inom skolans organisation	-
Gymnasieskola, skolbibliotekarie inom skolans organisation (n=15)	6,67 (n=1)
Ej angiven skolform, skolbibliotekarie inom skolans organisation	-
<i>Grundskola, kombinerad skol-och folkbibliotekarietjänst (n=14)</i>	<i>21,4 (n=3)</i>
<i>Grundskola/gymnasieskola, kombinerad skol- och folkbibliotekarietjänst (n=2)</i>	<i>50,0 (n=1)</i>
<i>Gymnasieskola, kombinerad skol- och folkbibliotekarietjänst</i>	-
<i>Ej angiven skolform, kombinerad skol- och folkbibliotekarietjänst (n=5)</i>	<i>40,0 (n=2)</i>

Av ovanstående går att dra slutsatsen att inom den studerade tidsperioden hade merparten av de utannonserade tjänsterna max två enheter per tjänst. De högsta värdena finns i gruppen kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster och generellt uppvisar tjänster för grundskolor i båda grupperna en större andel med fler än två enheter än tjänster för gymnasieskolor.

Sammantaget finns en viss indikation på att kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster kan ha såväl högre frekvens av antal enheter som skolbibliotekarien ska tjänstgöra vid som lägre årsverke/100 elever.

Otydligheten kring tjänsternas utformande och förutsättningar är också högre i platsannonserna för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna.

Exempel på hur en delning mellan olika enheter kan se ut återfinns i annons 049 vilken avser en heltidstjänst fördelad mellan folkbibliotek med 40% och tre skolenheter 60%;

”Tjänsten är placerad på huvudbiblioteket i B. 60 % skolbibliotekarie vänder sig till lärare och elever i årskurs F-9 på skolorna i X, Y och Z. Skolorna samarbetar med folkbiblioteken men saknar egna skolbibliotek.” (Annons ID 049)

En av de få skolor som beskriver en bemanning i enlighet med de riktvärden som angetts av DIK och Svensk biblioteks förening är gymnasiebiblioteket i annons 022. I annonsen beskrivs även ett samarbete med It-tekniker vilken ansvarar för teknisk support, en lösning som stämmer väl med Loertschers uppfattning om skolbibliotekets olika kompetensområden och rimlig arbetsfördelning (Loertscher, 1999);

”Här går ca 760 elever på ett antal olika program med spännande innehåll... På biblioteket arbetar du tillsammans med en heltidsanställd bibliotekarie... Du

kommer även ha nära samarbete med It-tekniker som erbjuder support på plats i biblioteket varje dag.” (Annons ID 022)

Centerwall (2019) beskriver hur skolbibliotekarier ofta befinner sig i en mellanposition mellan lärare och elever och måste skapa sin egen kontext och betydelse i en verksamhet som inte alltid förstår deras värde och kompetenser. För att stärka skolbibliotekarieprofessionen lyfter skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) vikten av tillgång till olika former av nätverk för skolbibliotekarier.

Platsannonserna i denna studie har därför analyserats i relation till hur frekventa just nätverk är i beskrivningen av skolbibliotekariens förutsättningar. De två variabler som undersökts är tillgång till arbetslag av skolbibliotekarier på den egna skolenheten/-enheterna och tillgång till kommunalt nätverk, se tabell 9.

Tabell 9. Andel av tjänster med tillgång till arbetslag med skolbibliotekarier på skola eller skolbibliotekariennätverk i kommun.

Tjänst	Arbetslag av skolbibliotekarier på den egna skolenheten i %	Skolbibliotekariennätverk i kommun i %
Skolbibliotekarietjänst med anställning enbart inom skolans organisation (n=73)	12,3 (n=9)	30,1 (n=22)
Skol- och folkbibliotekarie (n=27)	- (n=0)	25,9 (n=7)

För såväl arbetslag på den egna skolenheten/-enheterna som skolbibliotekariennätverk i kommunen är tillgången lägre för de skolbibliotekarier vilka innehar kombinerade skol- och folkbibliotekstjänster. Skillnaden i tillgång till kommunala skolbibliotekariennätverk är relativt liten mellan anställningsformerna med faktor 1,16.

I 12,3% av platsannonserna för skolbibliotekarietjänster vilka har hela sin anställning inom skolans organisation finns också tillgång till skolbibliotekarietjänster på samma arbetsplats medan ingen av de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna har detta.

Här går det att invända att de skolbibliotekarier vilka även är anställda av folkbiblioteket har bibliotekarietjänster på folkbiblioteket. Frågan är dock om det går att likställa med ett nätverk av skolbibliotekarier vilka kan fungera stöttade och utvecklande i kompetensområden vilka är specifika för skolbibliotekarierna.

Generellt ligger samtliga parametrar vilka indikerar goda förutsättningar för att kunna bygga en fungerande skolbiblioteksverksamhet lågt, framförallt gällande bemanningsgrad i form av årsverk/100 elever samt tillgång till kolleger på skolenheten eller i kommunen. Särskilt lågt ligger dessa för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna

För platsannonser vilka avser kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster är det ovanligt med utförliga presentationer av skolorna vilket gör att det

empiriska materialet för att räkna ut årsverke/100 elever är litet. Det faktum att väldigt lite fokus i dessa annonser ägnas åt att presentera skolenheterna och introducera den arbetssökande till de arbetsplatser som tjänsten avser är intressant och kan möjligen anses spegla en viss otydlighet eller osäkerhet avseende tjänstens utformning och omfattning. Det är svårt att dra några slutsatser annat än att denna information förekommer 7,4 ggr oftare för skolbibliotekarietjänster där hela anställningen ryms inom skolans organisation.

Ovanstående fynd bekräftar tidigare forskning rörande ofta allt för snålt tilltagna ramar för skolbibliotekariens komplexa uppgifter och där skolbibliotekarierna tvingas prioritera mellan olika arbetsområden vilket skapar obalans i verksamheten (Gärdén, 2018, Skolinspektionen, 2018b). Enligt Wynn et al. (2018) kan dessa typer av framtvingade prioriteringar till följd av allt för stora uppdrag med begränsad tillgång till tid skapa stress och minskad motivation hos den anställda.

Det som är särskilt intressant utifrån denna studies empiriska material är de indikationer som finns på möjliga skillnader beroende på om skolbibliotekarien är anställd enbart av skolorganisationen eller i en kombinationstjänst med folkbiblioteket i kommunen, där den senare anställningsformen kan innebära större risk för konflikter mellan uppdragen och därmed ökad stress för arbetstagaren. Detta bekräftas bland annat i en rapport från Kramfors kommun vilken refereras i Skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3). Just samarbetet mellan rektorerna och folkbiblioteket beskrivs som otillräckligt vilket resulterar till otydliga mandat kring hur skolbiblioteksverksamheten skall utformas på de olika skolorna. Skolbiblioteksutredningen lyfter även fram att många av de skolbibliotekarier vilka innehar kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster upplever en diskrepans mellan de olika verksamheterna och svårigheter att hitta en balans i sina olika uppdrag.

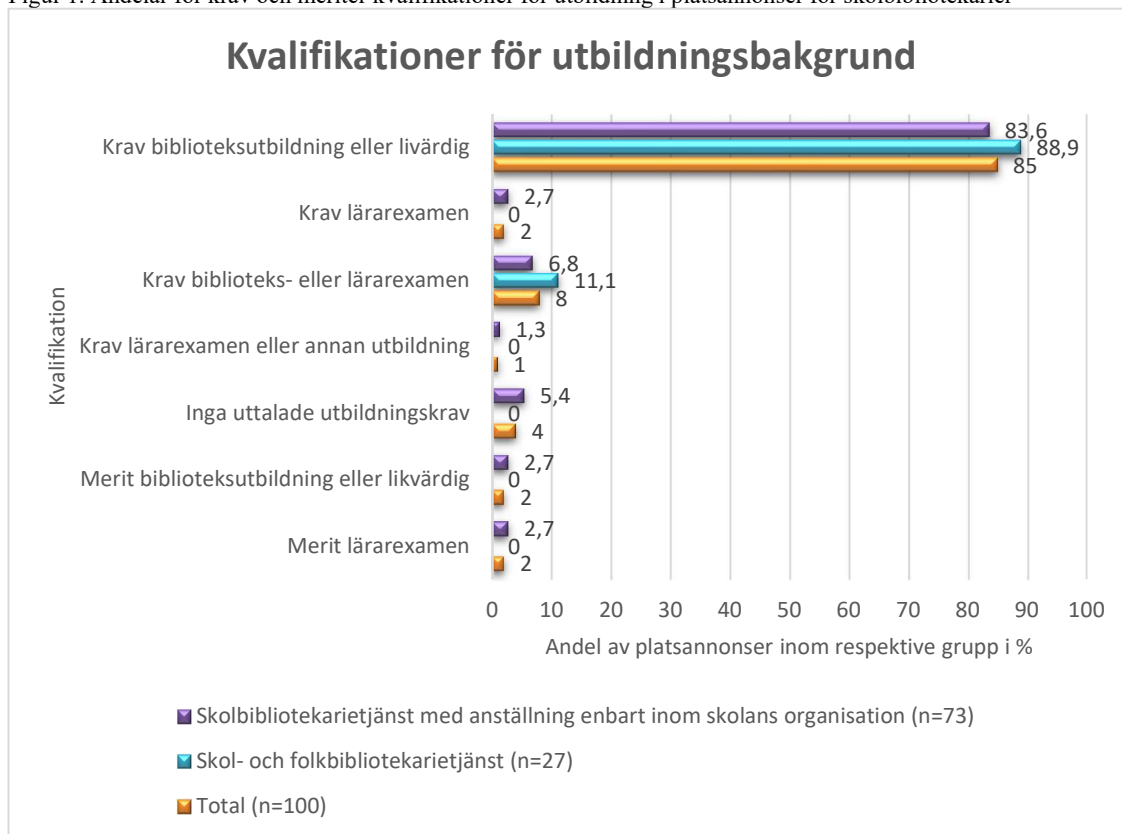
6.2 Kvalifikationer, erfarenheter, krav och meriter

Enligt Abbott (1988) är en profession en yrkesgrupp vilken besitter specifika problemlösningskompetenser inom ett visst område. Detta utgör professionens jurisdiktion och ägandet av jurisdiktioner definierar till viss del en professions legitimitet. I praktiken innebär detta att arbetsuppgifter vilka faller inom en viss professions jurisdiktion inte kan utföras av andra professioner. Inom jurisdiktionen används disciplinspecifikt språk och begrepp vilka sammanfaller med den gemensamma utbildningsbakgrund som kännetecknar professionen.

I syfte att få en bild av hur olika arbetsgivare värderar skolbibliotekariers professionsspecifika kunnande och i vilken mån skolbibliotekarier äger sin jurisdiktion har studiens empiriska material analyserats med hänsyn till formella kvalifikationskrav och övriga krav och meriter.

En sammanslagning av gruppen renodlade skolbibliotekarier och skolbibliotekarier med kombinerad tjänst inom skolans organisation har gjorts då båda dessa grupper har hela sin anställning inom skolorganisationen och därmed samma typ av arbetsgivare. Den andra gruppen är de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna vilka befinner sig inom såväl skolans organisation som folkbibliotekets.

Figur 1. Andelar för krav och meriter kvalifikationer för utbildning i platsannonser för skolbibliotekarier

De uppmätta frekvenserna för formella kvalifikationer i form av en viss utbildningsbakgrund visar på en stark preferens hos samtliga arbetsgivare för en biblioteksvetenskaplig utbildning, se figur 1. För skolbibliotekarier med anställning inom skolorganisationen finns krav på lärarexamen i 2,7% av annonserna vilka är kombinerade tjänster där den andra delen är en lärartjänst. I dessa annonser trumfar lärarexamen en biblioteksexamen av naturliga skäl då en lärare skall vara legitimerad enligt Skollagen (SFS 2010:800). 5,4% av platsannonserna för skolbibliotekarie med anställning enbart inom skolans organisation uttrycker inga formella utbildningskrav alls.

Det som är förvånande är att hela 11,1% av platsannonserna för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna anger en lärarexamen som likvärdig med en biblioteksutbildning. Då de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna avser arbete inom såväl skolorganisation som folkbibliotek tyder det på en viss svaghet i den allmänna biblioteksprofessionens jurisdiktion att en lärarutbildad betraktas som likvärdig med en biblioteksutbildad. Det är omöjligt att tänka sig en omvänd situation där 11,1% av de utannonserade lärartjänsterna skulle lista biblioteksutbildning som en likvärdig utbildningsbakgrund.

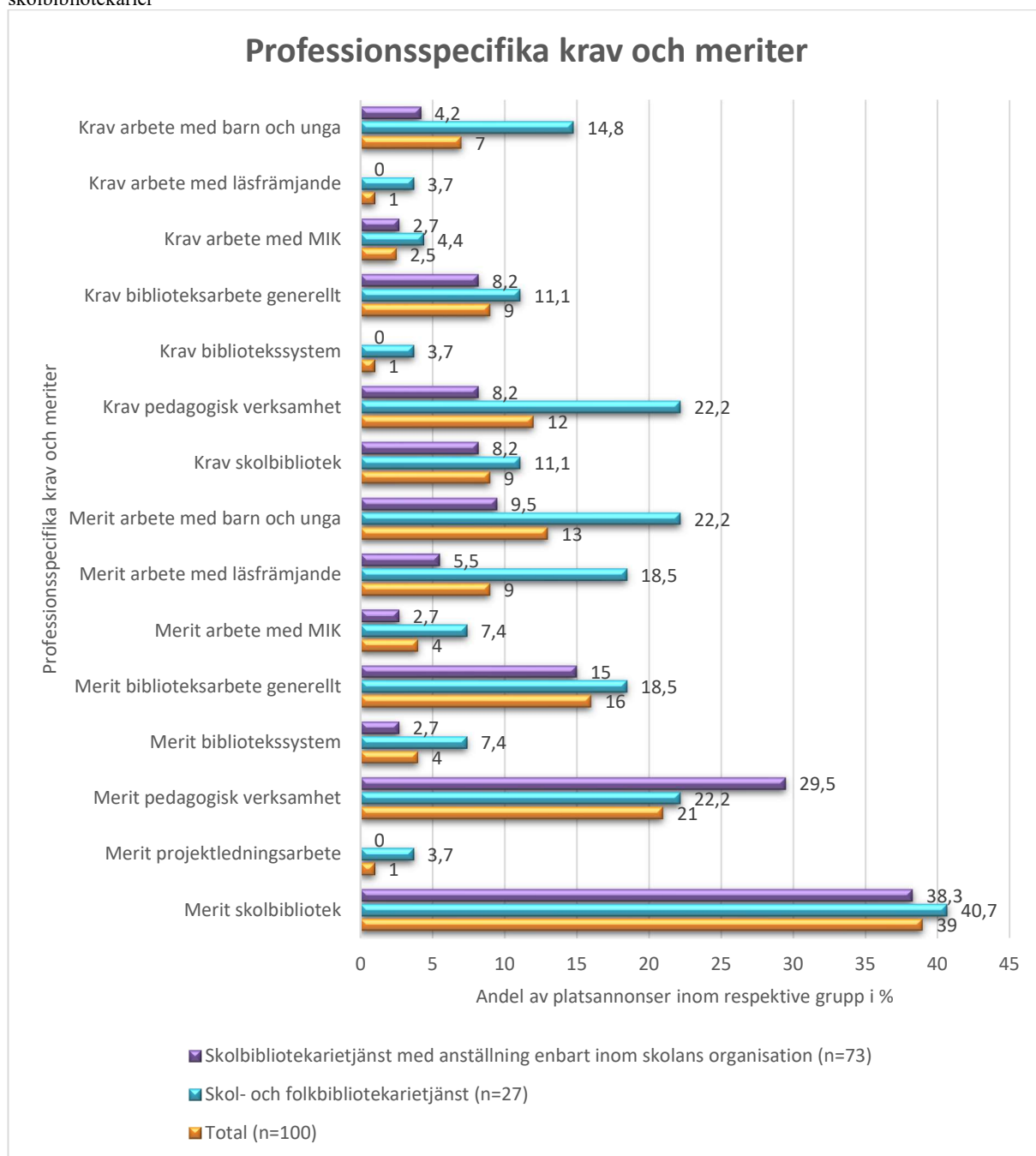
Samtidigt är det just annonserna för kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna som uppvisar högst frekvens för biblioteksutbildning specifikt.

Möjligen är det just bristen på utbildade bibliotekarier tillsammans med en ökad efterfrågan på skolbibliotekarier som leder till denna försvagning i

gränsdragningen mellan bibliotekarieprofessionen och lärarprofessionen. Värt att notera är att gränsdragningen enbart försvagas för bibliotekarieprofessionen då lärarprofessionen har ett gediget regelverk i form av Skollagen (SFS 2010:800) och legitimationskrav vilket garanterar dess jurisdiktion och legitimitet.

Utöver krav och meriter för formella kvalifikationer gällande utbildningsbakgrund finns ett antal professionsspecifika erfarenheter vilka kvantifierats som antingen krav eller merit för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation respektive skol- och folkbibliotekarier och sammanställts i figur 2.

Figur 2. Andelar professionsspecifika erfarenheter som krav eller meriter i platsannonser för skolbibliotekarier

Av de 15 professionsspecifika erfarenheter som listas som krav eller meriter har hela 14 st högst frekvens i platsannonser för kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster. Det är enbart för meriten pedagogisk verksamhet som platsannonser för skolbibliotekarier inom skolans organisation uppvisar högst andel.

De mest frekventa kraven är erfarenhet av pedagogisk verksamhet, 12%, följt av erfarenhet från skolbibliotek, 9%, respektive biblioteksarbete generellt, 9%.

Uppdelat på de två olika grupperna blir de tre vanligaste omnämnda kraven i platsannonser för kombinerade skol- och folkbibliotekarier; pedagogisk verksamhet, 22%, följt av erfarenhet av arbete med barn och unga, 14,8%, och därefter erfarenhet av skolbibliotek, 11,1%, respektive biblioteksarbete generellt på samma frekvens.

För platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation blir uppställningen; lika frekvens för erfarenhet av pedagogisk verksamhet, 8,2%, skolbiblioteksarbete, 8,2% och generellt biblioteksarbete, 8,2%.

För meriterande erfarenheter ser ordningen på de mest efterfrågade meriterna liknande ut som för krav men med högre frekvenser.

Enbart platsannonser för kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster efterfrågar erfarenhet av bibliotekssystem som krav, 3,7% och projektledningsarbete som merit, 3,7%. Erfarenhet av bibliotekssystem efterfrågas dock som merit i platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation, 2,7%.

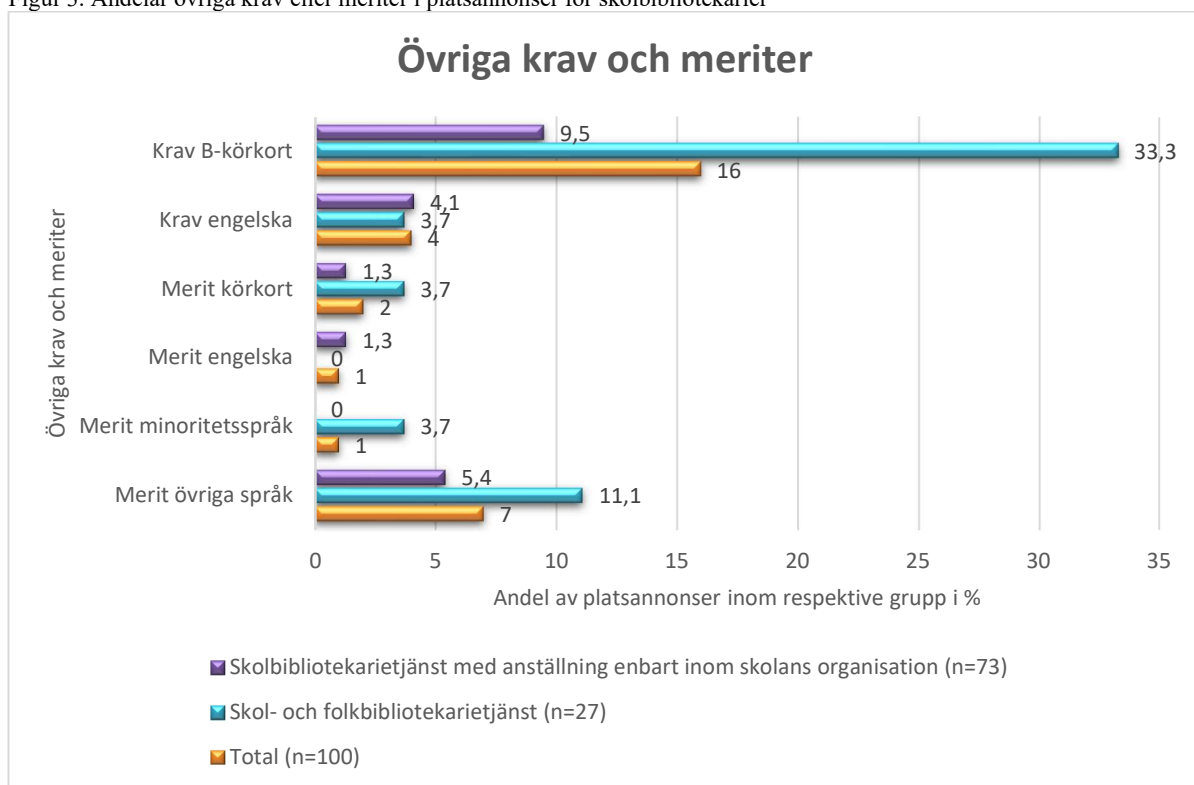
Förvånande är att efterfrågan på erfarenhet av läsfrämjande arbete respektive MIK (medie- och informationskunnighet) arbete som krav är låg, 1% respektive 2,5%. Som meriterande erfarenhet är frekvensen högre men fortfarande relativt låg med 9% respektive 4%. För de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna är dock frekvensen högre med 18,5% respektive 7,4%.

Sammantaget är erfarenhet av pedagogiskt arbete och erfarenhet av tidigare biblioteksarbete de viktigaste professionsspecifika kraven och meriterna för skolbibliotekarier i de studerade annonserna. För skol- och folkbibliotekarier är även tidigare erfarenhet av arbete med barn och unga viktigt.

Med Abbots (1988) definition av en profession som en yrkesgrupp med ensamrätt inom en viss praktik och monopol på problemlösningsfärdigheter inom densamma tyder denna studies fynd, inom den studerade populationen av platsannonser, på en möjlig ambivalens hos vissa arbetsgivare inför vilken profession som är lämplig. Förvånande nog är det gruppen med en del av sin anställning inom en renodlad folkbiblioteksverksamhet som uppvisar högst frekvens för denna ambivalens.

Övriga krav och meriter som inte kan sägas vara specifikt professionsknuta redovisas i figur 3.

Figur 3. Andelar övriga krav eller meriter i platsannonser för skolbibliotekarier

Det vanligaste kravet för såväl skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation som för skol- och folkbibliotekarier är B-körkort. Det finns betydande skillnad mellan de båda grupperna och kravet är 3,5 ggr vanligare i gruppen skol- och folkbibliotekarier. Detta reflekterar troligen behovet av att kunna transportera sig mellan folkbiblioteket och de berörda skolorna.

Engelska som krav är relativt lika för båda grupperna med en total andel på 4%. Bland meriterna är övriga språk vanligast med en total andel på 7%, även här finns stora skillnader och där platsannonser för skol- och folkbibliotekarier uppvisar en dubbelt så hög frekvens som gruppen skolbibliotekarier med enbart anställning inom skolorganisationen. Vilka dessa språk är specificeras inte i någon av annonserna annat än att de ska vara lokalt relevanta. Exempel på en sådan formulering finns i annons 095:

” Det är meriterande om du kan bidra med ytterligare språkkunskaper som är relevanta i X-köping.” (Annons ID 095)

Ingen av grupperna har kunskaper om minoritetsspråk som ett krav och enbart skol- och folkbibliotekarier har det som en meriterande kunskap.

6.3 Arbetsuppgifter och uppdrag

Skolbibliotekarien har ett brett och ofta vagt definierat uppdrag med arbetsuppgifter som spänner över ett stort område och förutsätter omfattande kunskaper och professionsspecifika såväl som mer generella kompetenser. För att få en överblick över hur arbetsgivare i studiens material prioriterar olika

arbetsuppgifter och vilka föreställningar och förväntningar som därmed ställs på skolbibliotekarier som yrkesgrupp har omnämmanden och beskrivningar av arbetsuppgifter och uppdragsområden kvantifierats och presenteras i figur 4.

I snitt omnämns 7,6 arbetsuppgifter eller uppdrag per platsannons för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation. Motsvarande siffra för platsannonser för skol- och folkbibliotekarier är 5/annons. Utifrån Abbots professionsteori (Abbot, 1988) finns en tydlig skillnad mellan de två olika grupperna bland platsannonser där gruppen platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation lägger större vikt vid att beskriva arbetets professionsspecifika uppdrag och uppgifter. Rent konkret och kvantitativt uppgår skillnaden till faktor 1,5 för antalet specificerade arbetsuppgifter eller uppdrag per platsannons. Detta tyder på att de skolbibliotekarier vilka arbetar enbart inom skolans organisation har en tydligare jurisdiktion och därmed starkare professionell status och erkännande.

En möjlig orsak till att arbetsuppgifter och uppdrag beskrivs och specificeras i mindre utsträckning i platsannonser för skol- och folkbibliotekarier kan vara att rektorer för skolor vilka samarbetar med folkbibliotek i vissa fall uppvisar ett lägre engagemang och förståelse för skolbiblioteksverksamheten (SOU 2021:3). Detta kan leda till ett större ansvar för bibliotekschefen på folkbiblioteket för utformande av såväl platsannons som i förlängningen uppdragsbeskrivning för den anställda skol- och folkbibliotekarien. Skolbiblioteksutredningen betonar också att samarbeten mellan rektorer och folkbiblioteken ofta brister och att det uppstår otydligheter kring vem som ansvarar och har mandat för att sköta skolbiblioteksverksamheten. Detta drabbar i förlängningen de bibliotekarier vilka innehar de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna i form av svårigheter att hitta balans i sitt uppdrag. Enligt Wynn et al. (2018) utgör otydliga arbetsbeskrivningar, att vissa arbetsuppgifter eller uppdrag inte uppmärksammas och bristande förståelse för arbetsuppgifternas omfång och behov av resurser hos ansvarig chef en risk att den anställda tappar i motivation och presterar sämre.

Den mest frekvent omnämnda arbetsuppgiften är det läsfrämjande arbetet vilket tas upp i hela 93% av platsannonserna. Arbeta med MIK (medie- och informationskunnighet) omnämns i 79% av annonserna och det pedagogiska uppdraget i 63%. Genomgående för dessa tre arbetsuppgifter/uppdrag är att de platsannonser som avser skolbibliotekarier med anställningen enbart inom skolans organisation uppvisar högre frekvens av omnämmanden gentemot de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna med en skillnad på i genomsnitt 1,35 ggr (intervall 1,19-1,45).

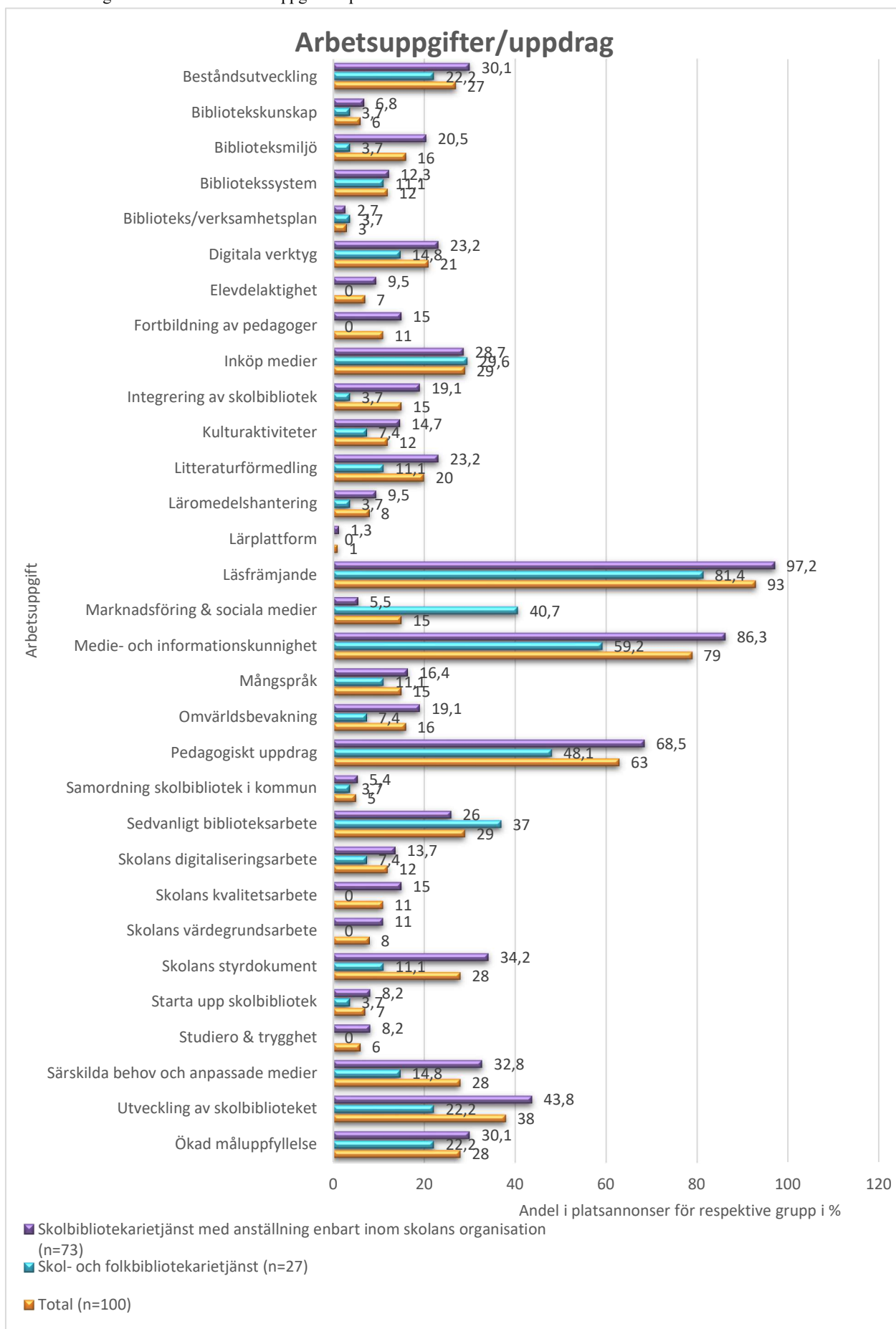
Att det läsfrämjande arbetet och undervisning i MIK får så hög placering i arbetsbeskrivning kontrasterar mot fynden i tidigare avsnitt gällande krav och meriter där dessa två områden fick relativt få omnämmanden.

De tre arbetsuppgifter eller uppdrag som beskrivs mest sällan är nedifrån listat; arbete med lärplattform med 1%, ansvar för biblioteks- eller verksamhetsplan 3% och samordnande ansvar för skolbibliotek i kommun eller kommunedel på 5%.

Det finns ingen arbetsuppgift eller uppdrag som enbart beskrivs i platsannonser för kombinerade skol- och folkbibliotekarier, däremot råder omvänt förhållande, att vissa arbetsuppgifter enbart omnämns i platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans. De arbetsuppgifter som berörs är; elevdelaktighet, utbildning av pedagoger, lärplattform, skolans kvalitetsarbete, skolans värdegrund samt skapande av studier och trygghet.

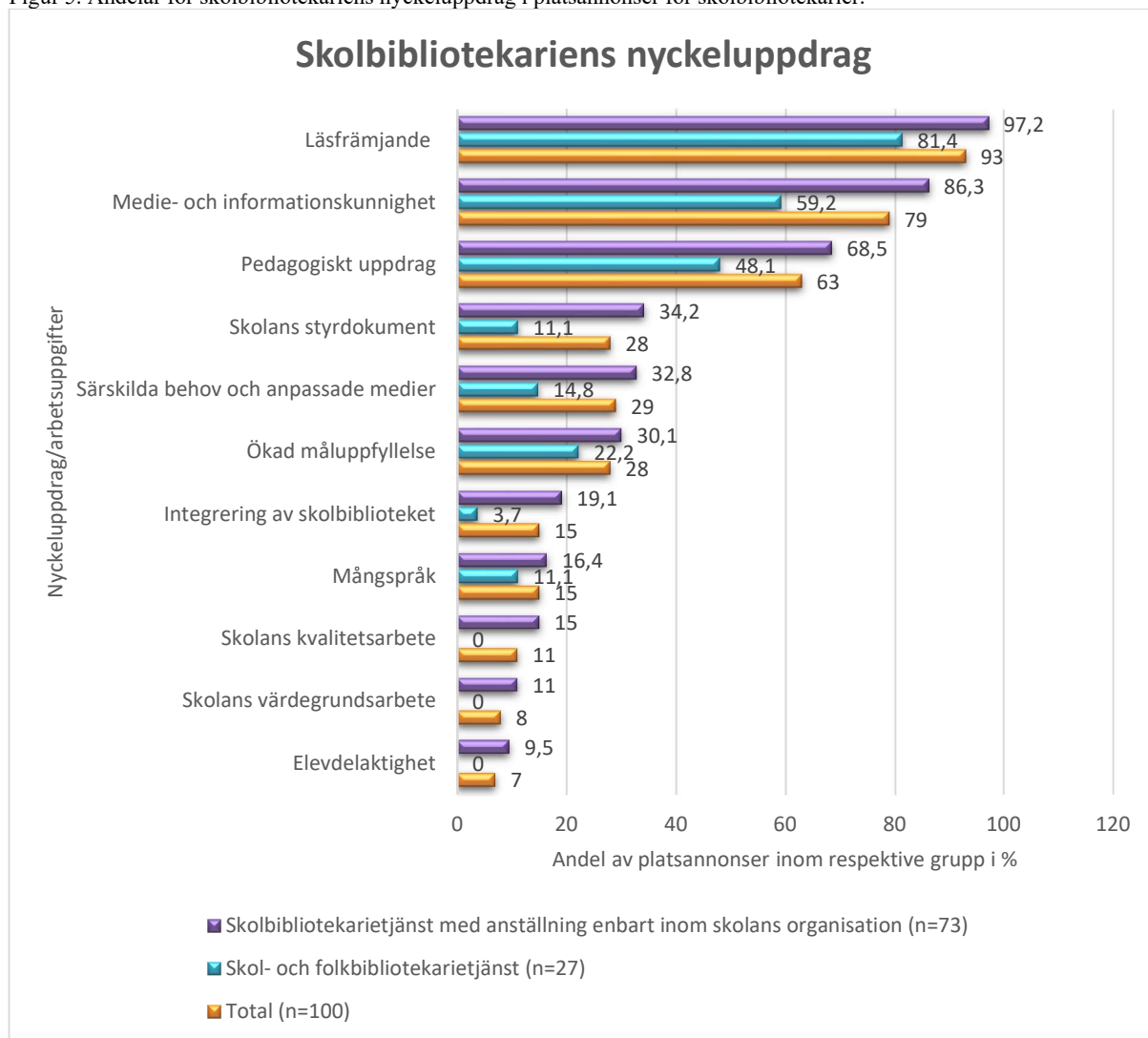
De tre arbetsuppgifter som nämns med högre frekvens i platsannonser för skol- och folkbibliotekarier är marknadsföring och arbete med sociala medier, sedvanligt biblioteksarbete samt inköp av medier.

Figur 4. Andelar för arbetsuppgifter i platsannonser för skolbibliotekarier.

För utarbetning av kategorin arbetsuppgifter och uppdrag användes Skolinspektionens utvärderingstjänst *Kolla ditt skolbibliotek!* (Skolinspektionen, U.Å.) samt skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) som utgångspunkt och 11 områden ringades in som nyckeluppdrag vilka sedan omarbetades till koder. Dessa koder är intressanta att titta närmare på då de visar i vilken utsträckning arbetsgivare i de studerade platsannonserna ger uttryck för samstämmiga föreställningar om skolbibliotekariens viktigaste uppdrag med Skolinspektionen och den samlade forskning som ligger till grund för skolbiblioteksutredningens slutsatser, se figur 5.

Figur 5. Andelar för skolbibliotekariens nyckeluppdrag i platsannonser för skolbibliotekarier.

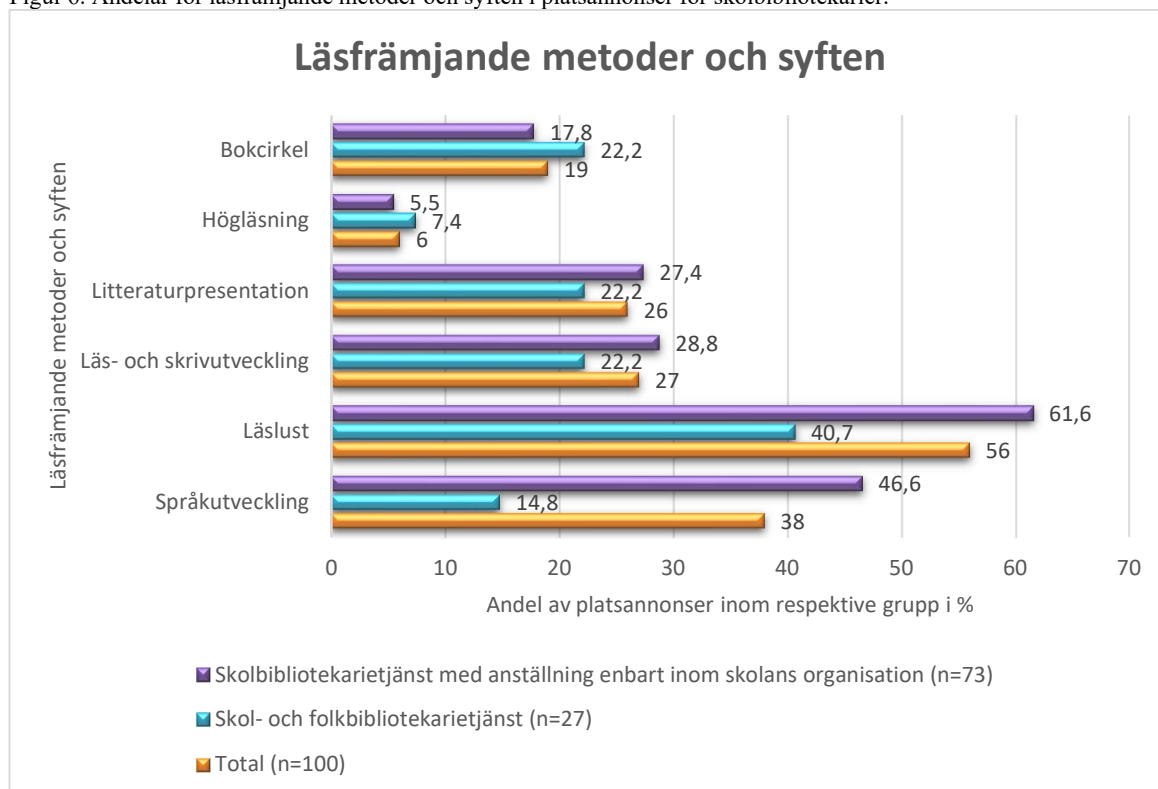
Läsfrämjande

Det läsfrämjande arbetet får stort utrymme i platsannonser för skolbibliotekarier och är också det tydligast formulerade uppdraget i propositionen om den nya skollagen som sammanställdes 2009 (Regeringen, 2009). Även skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) betonar särskilt det läsfrämjande arbetet i de nya författningsförslag som presenteras. Det läsfrämjande arbetet är även det av skolbibliotekens mångfacetterade uppdrag som har längst historisk förankring (ibid.). Det är därför inte förvånande att det nämns i 93% av platsannonserna för skolbibliotekarier. Att bara dryga 80% av de platsannonser som avser de kombinerade skol- och

folkbibliotekarietjänsterna lyfter det läsfrämjande arbetet jämfört med hela 97,2% av platsannonserna för skolbibliotekarier vilka har hela sin anställning inom skolorganisationen är dock förvånande. Detta inte minst med tanke på att läsfrämjande även är ett av folkbibliotekens nyckeluppdrag.

Det läsfrämjande uppdraget är mycket vanligt i platsannonserna och uttrycks ofta på många olika sätt och upprepade gånger. För att få en djupare förståelse för arbetsgivarnas föreställningar om detta uppdrag, dess metoder och syfte och därmed även skolbibliotekariens arbetsuppgifter och kompetensområden gjordes en fördjupning där 6 olika variabler kvantifierades, se figur 6.

Figur 6. Andelar för läsfrämjande metoder och syften i platsannonser för skolbibliotekarier.

Att väcka läslust hos eleverna är det uppdrag som oftast beskrivs inom det läsfrämjande arbetet i platsannonser för skolbibliotekarier. Det finns vissa skillnader mellan arbetsgivare för kombinerade skol- och folkbibliotekarier och arbetsgivare för skolbibliotekarier vilka har sin anställning enbart inom skolans organisation där den sistnämnda gruppen nämner läslust 1,5 ggr oftare.

Störst skillnad mellan de båda grupperna finns för omnämnande av det språkutvecklande syftet där närmare hälften av de platsannonser som avser skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation nämner språkutveckling och enbart 14,8% av platsannonserna för skol- och folkbibliotekarier. Det ger en skillnad på 3,23 ggr och får därmed anses spegla en betydande skillnad i synen på det läsfrämjande uppdragets syfte så som det beskrivs av olika arbetsgivare i platsannonserna.

För övriga fyra variabler är skillnaden mellan grupperna mindre och för de två konkret formulerade arbetsmetoderna bokcirkel och högläsning är frekvensen högst för gruppen skol- och folkbibliotekarier.

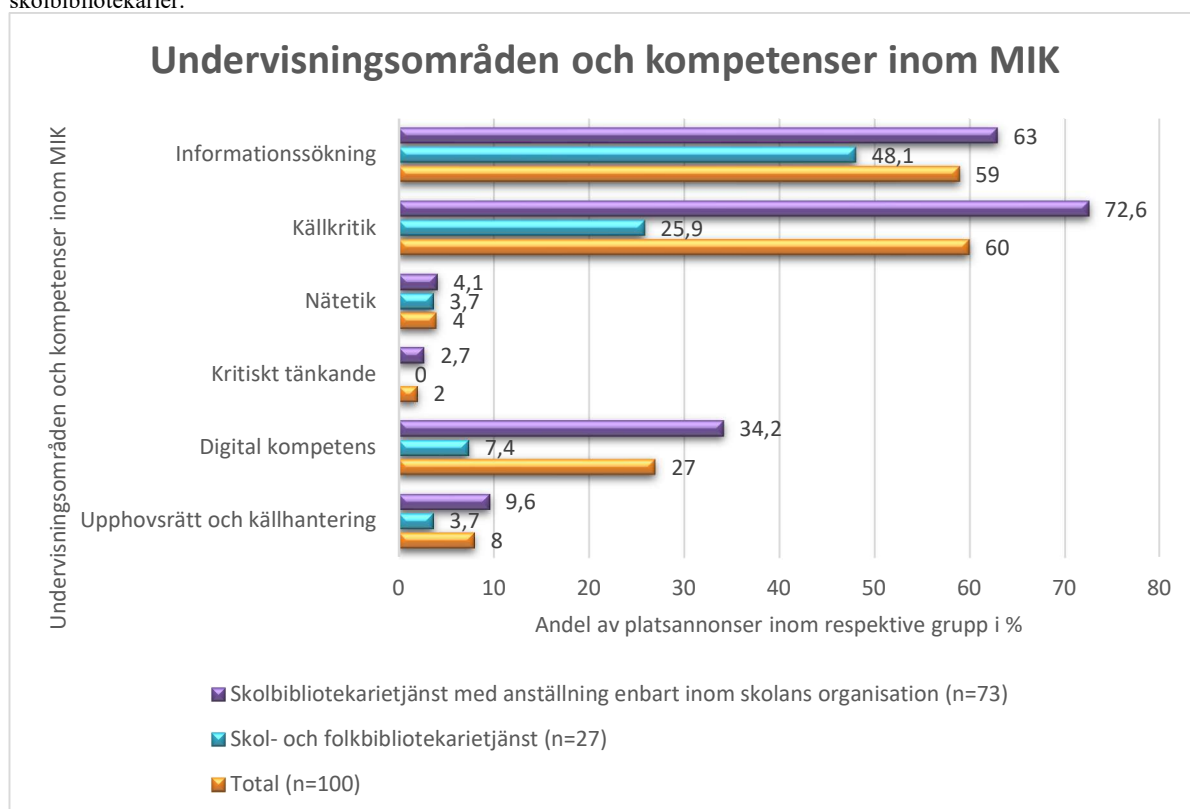
Medie- och informationskunnighet

Den näst vanligaste arbetsuppgiften eller uppdraget som beskrivs i platsannonser för skolbibliotekarier är undervisning i medie- och informationskunnighet, MIK. I de nya författningsförslag till Skollagen 2010:800 som presenteras i skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) specificeras syftet med skolbiblioteket till att innehålla formulering om att främja elevernas medie- och informationskunnighet.

I de platsannonser som studerades för denna studie fanns betydande skillnader i frekvens i omnämmanden av medie- och informationskunnighet i beskrivningar för skol- och folkbibliotekarier respektive skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolan organisation. För den sistnämnda gruppen observerades en frekvens på 86,3% mot 59,2% i platsannonser för kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster vilket ger en skillnad med faktor 1,45.

Även för nyckeluppdraget medie- och informationskunnighet gjordes en fördjupning av uppdragets karaktär, se figur 7.

Figur 7. Andelar för undervisningsområden och kompetenser inom MIK i platsannonser för skolbibliotekarier.

För de fördjupande variabler som undersökts inom ämnet medie- och informationskunnighet, MIK, finns en än större diskrepans mellan platsannonser för kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster och skolbibliotekarietjänsterna med anställning enbart inom skolans organisation än för det läsfrämjande uppdraget.

Skillnaderna är så pass stora att det blir svårt att tala om en totalprocent för exempelvis undervisningsområdet källkritik där skillnaden är 2,8 ggr.

Digital kompetens som syfte och färdighet för medie- och informationskunnighet uppvisar den allra största skillnaden och förekommer hela 4,6 ggr mer frekvent i platsannonser för skolbibliotekarier vilka har sin anställning enbart inom skolans organisation.

Det är svårt att förklara varför områdena digital kompetens, informationssökning och källkritik inte omnämns oftare av arbetsgivare för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna då detta är områden och färdigheter för vilka även folkbiblioteken har ett uttalat uppdrag och ansvar för gentemot allmänheten vilken utgör verksamhetens målgrupp.

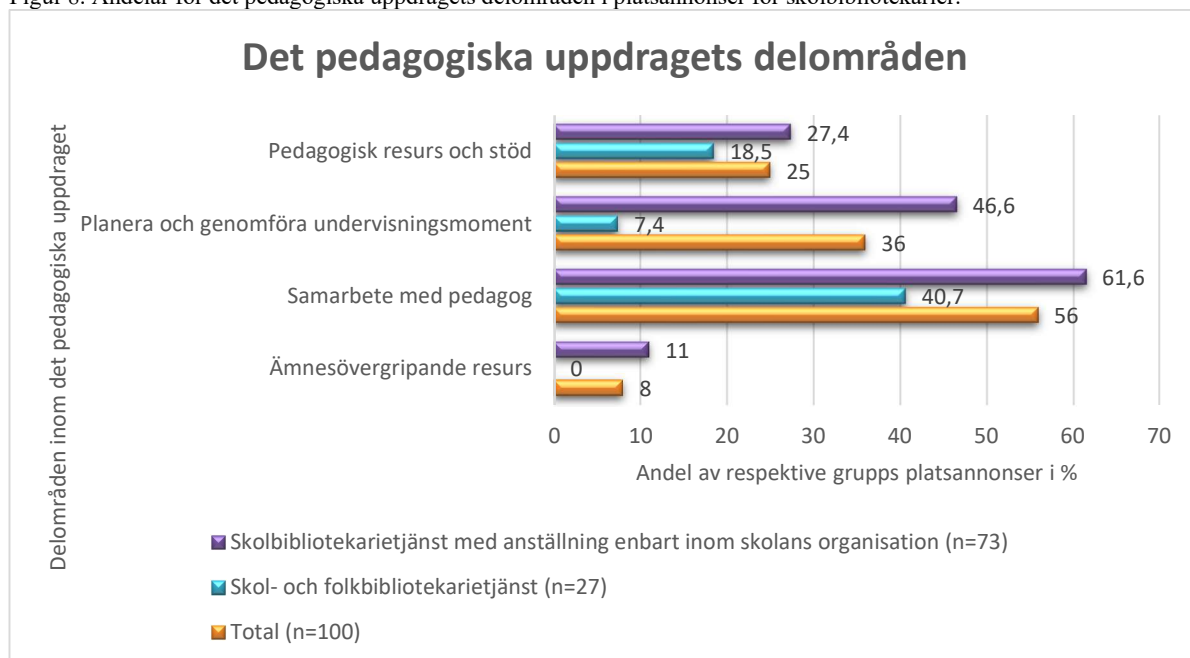
Pedagogiskt uppdrag

Skolbibliotekets pedagogiska uppdrag måste sägas vara överordnat samtliga andra uppdrag och arbetsuppgifter i det att det genom sin utformning och praktik genomsyrar hur väl övriga arbetsuppgifter kan utföras. Trots det nämns det pedagogiska uppdraget i enbart 63% av platsannonserna för skolbibliotekarier.

En liknande diskrepans som beskrivits i de föregående två nyckeluppdragen föreligger även inom detta område avseende de olika anställningsformerna för skolbibliotekarier. Det pedagogiska uppdraget är 1,4 ggr oftare beskrivet i platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation som för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna.

Då även det pedagogiska uppdraget är stort med flera olika delområden har en fördjupning gjorts även här, se figur 8.

Figur 8. Andelar för det pedagogiska uppdragets delområden i platsannonser för skolbibliotekarier.

Det vanligaste delområdet inom det övergripande pedagogiska uppdraget som beskrivs av arbetsgivare i platsannonser för skolbibliotekarier är skolbibliotekariens samarbete med skolans pedagoger. Det tyder på en

medvetenhet hos arbetsgivarna om just samarbetets vikt för en fungerande skolbiblioteksverksamhet.

Gärdén (2018) konstaterade att en mycket stor del av den forskning som produceras inom det skolbiblioteksvetenskapliga fältet förr eller senare landar i slutsatsen att samarbetet mellan pedagoger som skolbibliotekarier måste utvecklas och ges förutsättningar. Att just samarbetet förekommer i så pass hög frekvens kan indikera att medvetenheten ökat bland skolbibliotekariers arbetsgivare kring just samarbetsproblematiken. Utifrån denna studies material går det inte att dra några slutsatser annat än att relativt många arbetsgivare ger uttryck för en föreställning om att samarbete mellan pedagog och skolbibliotekarie är viktigt.

Även för denna parameter finns det en skillnad beroende på skolbibliotekariens arbetsgivare och anställningsform där, åter igen, platsannonserna för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna uppvisar de lägsta frekvenserna.

Den i särklass största diskrepansen inom det pedagogiska uppdraget förekommer i beskrivningar av skolbibliotekariens undervisningsuppdrag där detta beskrivs hela 6,3 ggr oftare av de arbetsgivare som ansvarar för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation jämfört med arbetsgivare för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna.

Skolans styrdokument

Enligt Centerwall (2019) är det viktigt att skolbibliotekarier talar ”samma språk” som lärarna med avseende pedagogiska termer och beskrivningar av arbetsgång och metoder. En viktig del för att lyckas med detta är kunskaper om de styrdokument som vägleder lärarnas arbete. Då skolbiblioteket ska fungera som en pedagogisk resurs för lärare och elever faller det sig naturligt att skolans styrdokument i form av skollag, läroplaner och kursplaner utgör ramarna för dess verksamhet.

I platsannonser för skolbibliotekarier uttrycks arbetsuppgifter och kunskaper vilka relaterar till ovanstående i en knapp tredjedel av det studerade materialet. Exempel på formuleringar från studiens empiriska material vilka betonar uppdragets betydelse kan vara:

”God kännedom om styrdokumentet och lagstiftning som rör skolans verksamhet och kunskap kring lärarnas uppdrag är en viktig grund för skolbibliotekariens yrkesutövning.” (Annons ID 001)

”Kännedom om skolans styrdokument förutsätts och en skicklig skolbibliotekarie kopplar alla sina aktiviteter till läroplanen.” (Annons ID 011)

I citaten ovan är det tydligt att för de arbetsgivare vilka nämner styrdokumentet verkar dessa vara en viktig del av de föreställningar och förväntningar de har på skolbibliotekarien och dennes arbetsuppgifter och yrkesutövning. Det är därför intressant att en så liten del som 28% av arbetsgivarna nämner styrdokumentet över huvud taget och uppdelat på de två olika anställningsformerna blir skillnaden hela 3 ggr, där platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation visar det

högre värdet på 34,2% mot 11,1% för platsannonser för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna.

Särskilda behov och anpassade medier

Enligt Gärdén (2018) visar skolbiblioteksforskningen på en samlad bild där just skolbiblioteken spelar en viktig roll för de elever vilka är i behov av anpassade medier och andra typer av stöd för sin skolgång. I bibliotekslagen 4§ anges att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet särskilt ska uppmärksamma personer med olika funktionsnedsättningar och behov av anpassade medier och tekniskt stöd (SFS 2013:801).

I de studerade platsannonserna för skolbibliotekarietjänster beskrivs arbetet med särskilda behov och anpassning av medier i en knapp tredjedel. Även för denna arbetsuppgift är skillnaderna tydliga med faktor 2,22. Likt flera av de tidigare studerade arbetsuppgifterna och uppdragen så är det i platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation som frekvensen är högst.

En vanligt förekommande formulering är nedanstående och återfinns i exakt samma form i hela 7% av platsannonserna för skolbibliotekarier;

”Särskilt uppmärksamma elever i behov av särskilt stöd. Det kan handla om att tillgodose behov av anpassade medier som talböcker och lättläst litteratur.”
(Annons ID 001, 008, 018, 023, 052, 063, 085)

Även andra formuleringar finns exempelvis;

”Du ansvarar också för introduktion av Legimus och andra pedagogiska hjälpmedel.” (Annons ID 056)

För denna typ av beskrivning krävs förkunskaper om att Legimus är en tjänst för individer med läs- och skrivnedsättningar och utgör därmed ett exempel på en viss tolkning av texten.

Ökad måluppfyllelse

Skolbibliotekens bidrag till elevernas ökade måluppfyllelse bygger på en integrering av skolbiblioteket i undervisningen generellt samt att skolbibliotekarier och lärare ges möjligheter att samverka. Skolinspektionen beskriver tillfällen där skolbiblioteket bidrar till ökad måluppfyllelse som goda exempel på lyckade arbeten med skolbibliotek på en skola (Skolinspektionen, 2018b).

I 28% av platsannonserna för skolbibliotekarier beskriver arbetsgivarna uppdraget att arbeta för ökad måluppfyllelse. Skillnaden mellan arbetsgivare för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation och för kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster uppgår till faktor 1,35 där de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna uppvisar den lägsta frekvensen.

Nedan redovisas exempel på hur arbetsgivare kan beskriva uppdraget att arbeta för ökad måluppfyllelse;

”Skolbibliotekariens uppgift är att arbeta för ökad måluppfyllelse enligt läroplanen” (Annons ID 061)

”då behövs Du som, tillsammans med skolans lärare, kommer att ha ett pedagogiskt uppdrag med fokus på att öka elevernas måluppfyllelse. Detta sker genom att ni kompletterar varandra utifrån era respektive kompetenser och perspektiv på elevers lärande där skolbiblioteket ska vara en del av undervisningen.” (Annons ID 032)

För de arbetsgivare som uttryckligen beskriver arbetet med ökad måluppfyllelse som en av skolbibliotekariens uppgifter framställs det ofta som viktigt och övergripande för hela verksamheten.

Integrering av skolbiblioteket

Att skolbiblioteket integreras i skolans övriga verksamheter är en förutsättning för att kunna fullfölja de övriga uppdragen och arbetsuppgifterna på ett tillfredsställande sätt. Integrering av skolbiblioteket är därmed inte en specifik arbetsuppgift utan mer ett övergripande uppdrag vilket är beroende av samarbete med pedagoger och förankring hos rektor (Skolinspektionen, 2018b). Det som är tydligt i många av de annonser vilka beskriver integrering av skolbiblioteket som ett viktigt uppdrag är att ansvaret kan uttryckas som ett ensamarbete där ansvaret för integreringen i huvudsak ligger på skolbibliotekarien, se annons 025:

”Som skolbibliotekarie har du som uppgift att fortsätta att bygga upp vårt bibliotek till en välintegrerad del av verksamheten” (Annons ID 025)

Vanligare är dock att det beskrivs som ett samarbete med flera ingående parter vilka tillsammans skapar förutsättningar, se annons 062;

”Dina arbetsuppgifter innebär att du i samarbete med skolans personal integrerar skolbiblioteket som ett viktigt redskap i undervisningen” (Annons ID 062)

Att arbetsgivare beskriver integrering av skolbiblioteket som ett uppdrag i platsannonser för skolbibliotekarier är mer än 5 ggr mer frekvent om tjänsten avser en anställning enbart inom skolans organisation jämfört med en kombinerad skol- och folkbibliotekarietjänst.

Mångspråk

Liksom arbetsuppgiften med anpassade medier och särskilda behov så finns mångspråk och särskild uppmärksamhet mot grupper med annat modersmål än svenska inskrivet i bibliotekslagen 5§ (SFS 2013:801).

Omkring 15% av arbetsgivarna nämner arbetsuppgiften i platsannonser för skolbibliotekarier och skillnaden mellan tjänster med anställning enbart inom skolan och de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna uppvisar en skillnad i omnämnande med faktor 1,48. Som tidigare är det de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna som står för den lägre andelen. Vanlig formulering är som nedanstående;

”Som skolbibliotekarie kommer du att: säkerställa att skolbiblioteket tillgodoser och främjar flerspråkiga elevers behov av läsning på modersmålet” Annon ID 102

Gärdén (2018) sammanfattar forskningsläget kring skolbibliotek och mångspråk med att arbetet ofta är eftersatt på skolbiblioteken och att mer forskning och uppmärksamhet måste riktas mot området särskilt med tanke på de stora demografiska omvälvningar som skett i Sverige under det senare årtiondet och där skolbiblioteket kan spela en viktig roll för de utländska elevernas utveckling med bland annat litteratur på deras modersmål.

Skolans kvalitetsarbete

Att skolbiblioteket är en naturlig del i skolans övriga kvalitets- och utvecklingsarbete ökar chanserna att det uppmärksammas och integreras på ett adekvat sätt. Rektorer är de aktörer vilka måste ta ansvar för att skolbiblioteket involveras och utvärderas i det systematiska kvalitetsarbetet inom organisationen (Skolinspektionen, 2018b). Enligt skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) ingår skolbiblioteken sällan i skolans kvalitetsarbete vilket leder till försämrade förutsättningar för såväl samarbeten som pedagogisk funktion.

Av de studerade platsannonser återfanns beskrivningar av kvalitetsarbete endast i platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation med 15%.

Det är inte alltid som kvalitetsarbetet skrivs rakt ut i platsannonserna utan kan vara av en mer beskrivande karaktär som i annons 063:

”En god kännedom om styrdokumentet och lagstiftning som rör skolans verksamhet och kunskap kring lärarnas uppdrag är en viktig grund för skolbibliotekariens yrkesutövning. Det är betydelsefullt att kunna arbeta strukturerat och utifrån uppföljbara mål.” (Annon ID 063)

Mer vanligt är dock explicit användning av just kvalitetsarbete i olika former liksom annons 081:

”Tillsammans med skolledningen ska du som skolbibliotekarie utarbeta och följa upp en handlingsplan för skolbiblioteket som en del i skolans systematiska kvalitetsarbete.” (Annon ID 081)

Med tanke på den vikt som tillskrivs det systematiska kvalitetsarbetet för att få till en fungerande skolbiblioteksverksamhet är det en förhållandevis liten andel arbetsgivare som nämner detta i beskrivningar av arbetsuppgifter och uppdrag.

Skolans värdegrundsarbete

Skolinspektionen lyfter flera exempel på områden där skolbiblioteket arbetar med att stärka elevernas värdegrund. Bland annat utgör skolbibliotekarien en mer ”neutral” person än lärarna och skolbiblioteket är en plats där eleverna kan vara utan att behöva prestera. Detta öppnar upp för samtal vilka kan vidga elevernas perspektiv. Skolbibliotekarien ska även arbeta medvetet med att bryta könsstereotypa val av litteratur och stimulera till nyfikenhet (Skolinspektionen, U.Å.).

Trots det är det endast 8% av platsannonserna i det studerade materialet som tar upp värdegrundsarbete som en arbetsuppgift och dessa utgörs i sin helhet av platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation.

Elevdelaktighet

Skolinspektionen beskriver elevinflytande eller elevdelaktighet som ett viktigt verktyg för att få eleverna att känna engagemang inför skolbiblioteket och ta ansvar för såväl skolbiblioteket som verksamhet och sitt eget lärande (Skolinspektionen U.Å.).

I de få platsannonser som nämner elevinflytandet sträcker sig detta över såväl miljö som medier och exempelvis biblioteksråd finns som möjliga uttryck för elevdelaktighet, se annons 069:

”Som skolbibliotekarie kommer du att vägleda elever vid val av litteratur genom både enskilda samtal och gruppsamtal och skapar förutsättningar för elevinflytande i skolbiblioteket genom att upprätta ett aktivt biblioteksråd.”
(Annons ID 069)

6.4 Personliga egenskaper

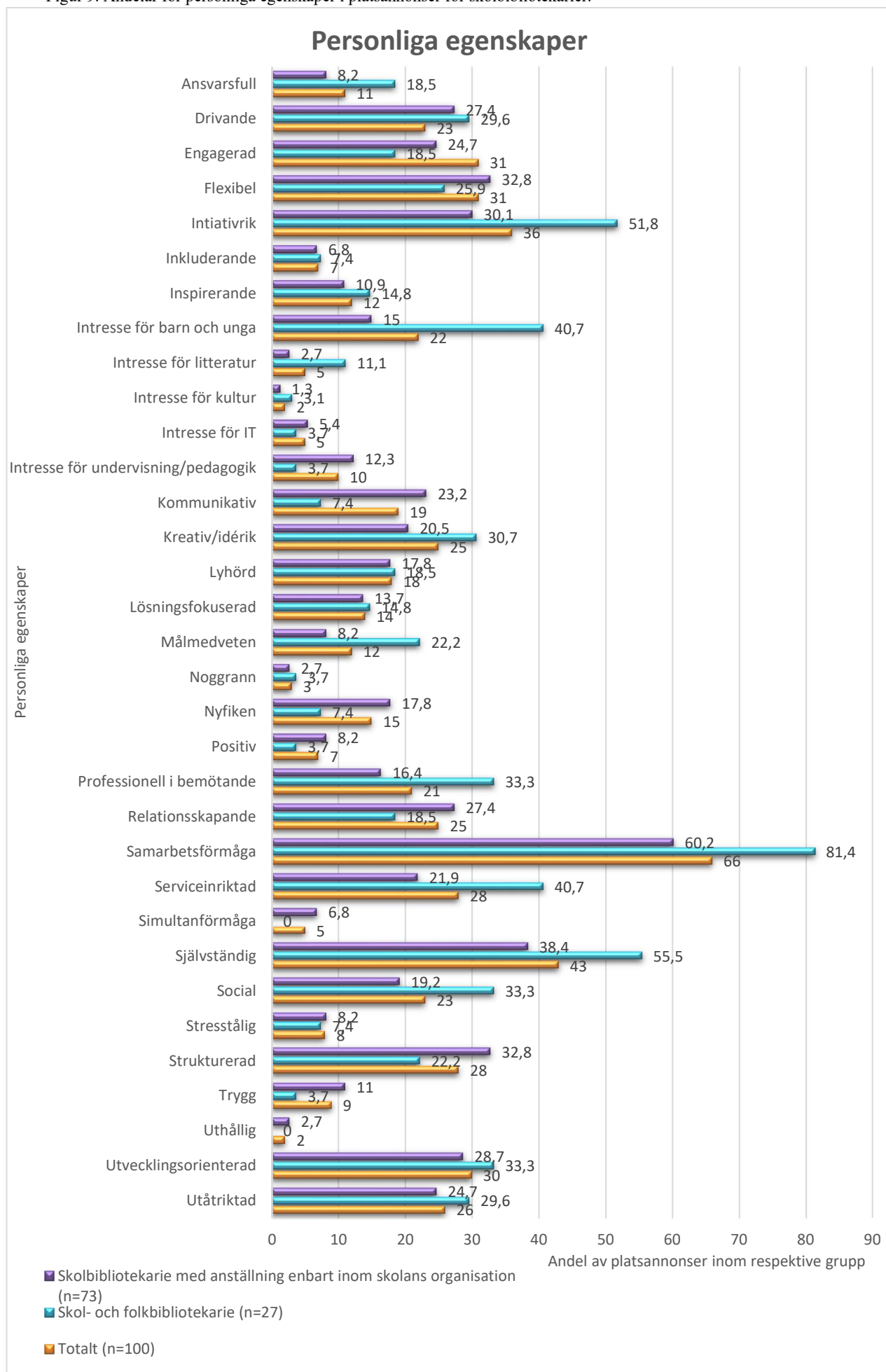
För personliga egenskaper råder omvänt förhållande för genomsnittlig frekvens mellan de båda anställningsformerna jämfört med för arbetsuppgifter och uppdrag. Platsannonser för kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster beskriver i snitt 7,1st personliga egenskaper per annons jämfört med 4,8st i platsannonser för skolbibliotekarietjänster med anställning enbart inom skolans organisation. Skillnaden är 1,48 ggr.

Ett stort fokus i platsannonser på personliga egenskaper framför tydliga arbetsuppgifter och förutsättningar för anställningen kan indikera att det föreligger risker vilka kan orsaka konflikter mellan olika arbetsmoment pga otydlighet, orimliga förutsättningar och undermålig förståelse för de arbetsuppgifter som ingår i tjänsten. Warren & Scoulas (2020) undersökte platsannonser för specialistbibliotekarier och fann att det redan i platsannonsernas beskrivningar och prioriteringar gick att se indikationer på konfliktytor i anställningen pga otydliga arbetsuppgifter och svagt fokus på förutsättningar.

Ur ett professionsteoretiskt perspektiv kan ett tydligt fokus på professionsspecifika arbetsuppgifter och uppdrag hos arbetsgivaren vara en indikation på yrkets legitimitet då arbetsgivaren efterlyser problemlösningstrategier och kompetenser knutna till den berörda professionens jurisdiktion. Det är därför förvånande att det är de arbetsgivare som företräder bibliotekarieprofessionen specifikt, i form av platsannonser för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna, som står för den högsta frekvensen av beskrivningar av personliga egenskaper framför beskrivningar av arbetsuppgifter.

Den mest efterfrågade personliga egenskapen i platsannonser för skolbibliotekarier generellt är samarbetsförmåga följt av självständighet och initiativförmåga, se figur 9.

Figur 9. Andelar för personliga egenskaper i platsannonser för skolbibliotekarier.

Vid en sammanställning av de 10 mest frekventa personliga egenskaperna i platsannonser för kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster respektive skolbibliotekarietjänster med anställning enbart inom skolans organisation framkommer vissa skillnader, se tabell 10. Bland de 10 mest frekvent omnämnda personliga egenskaperna finns en 60% överensstämmelse i representation mellan de båda grupperna av skolbibliotekarietjänster. För gruppen platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation finns de personliga egenskaperna flexibel, strukturerad, relationsskapande och engagerad med bland de 10 mest frekventa utan representation bland de 10 mest frekvent omnämnda egenskaperna i gruppen skol- och folkbibliotekarietjänster. Omvänt finns serviceinriktad, intresse för barn och unga, professionellt bemötande och kreativ/idérik med i platsannonser för skol- och folkbibliotekarier utan representation i den andra gruppen platsannonser.

Tabell 10. Lista över de 10 mest frekventa personliga egenskaperna för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation respektive kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster.

10 mest frekventa personliga egenskaperna i platsannonser för skolbibliotekarier med anställning enbart inom skolans organisation	10 mest frekventa personliga egenskaperna i platsannonser för kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster
Samarbetsförmåga	Samarbetsförmåga
Självständig	Självständig
Flexibel	Initiativrik
Strukturerad	Serviceinriktad
Initiativrik	Intresse för barn och unga
Utvecklingsorienterad	Professionell i bemötande
Drivande	Utvecklingsorienterad
Relationsskapande	Kreativ/idérik
Utåtriktad	Utåtriktad
Engagerad	Drivande

7 Diskussion och slutsatser

Utifrån uppsatsens syfte att undersöka föreställningar och förväntningar på skolbibliotekariers arbetsområde, uppdrag, formella kvalifikationer och personliga egenskaper i platsannonser för skolbibliotekarietjänster formulerades ett antal frågeställningar. Dessa har utgjort ramen för denna uppsats och får även utgöra ramen för denna avslutande diskussion och de slutsatser som studien gett upphov till.

En av frågeställningarna:

- *Finns det **skillnader** i ovanstående frågeställningars resultat beroende på arbetsgivare?*

har varit integrerad i alla de övriga och utgjort utgångspunkt för de jämförelser som gjorts mellan de olika anställningsformerna inom de övriga frågeställningarnas områden.

- *Vilka olika typer av **anställningar, arbetsplatser och förutsättningar** finns beskrivna i platsannonserna?*

Det är i huvudsak två olika typer av anställningar som observerats i materialet; skolbibliotekarietjänster för vilka hela anställningen ryms inom skolans organisation. Inom denna grupp finns även en liten subgrupp med kombinerade tjänster där även den andra delen ryms inom skolans organisation. Dessa tjänster utgör 5% av det studerade materialet.

Den andra gruppen utgörs av de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna där den anställde befinner sig inom två olika organisatoriska fält; skolans organisation och det kommunala folkbibliotekets organisation.

För att få en uppfattning om skillnader och likheter mellan dessa två grupper analyserades medelvärden för årsverken/100 elever, vilket är ett mått på den anställdes arbetsbelastning och därmed vilka förutsättningar som finns för att göra ett fullgott arbete. Det andra medelvärdet som räknades ut var för antal enheter per skolbibliotekarietjänst. I vissa tjänster ingår ett ansevärt antal enheter vilka skolbibliotekarien ska betjäna. Skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) rekommenderar att antalet enheter inte överstiger två, då ett högt antal enheter leder till sämre förutsättningar för samarbeten samt svårigheter att synkronisera olika strukturer, rutiner och tid mellan enheterna.

För de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna observerades data vilka indikerar sämre förutsättningar för den anställde skolbibliotekarien att utföra sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt. Detta gällde även för möjligheterna att samverka med andra skolbibliotekarier i arbetslag på skola eller i nätverk i kommun.

Studiens fynd bekräftar därmed tidigare forskning vilken indikerat att skolbibliotekarier ofta tvingas till prioriteringar mellan olika verksamhetsområden. Detta kan enligt Wynn et al. (2018) leda till stress och låg motivation hos den anställde. Från ett professionsteoretiskt perspektiv är

det negativt att inte ha kolleger inom samma profession eller yrkesgrupp att samverka och bygga upp nätverk med. En av professionens grundpelare är just det professionsspecifika språket och den professionsknutna kunskapsbasen. Utan den riskerar professionen att försvagas. Det är därför anmärkningsvärt att det är just inom den biblioteksspecifika verksamheten, där de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna befinner sig, som förutsättningarna för professionsstärkande mekanismer är lägst.

- *Vilka formella **kvalifikationer**, **krav** och **meriter** för skolbibliotekarier beskrivs i platsannonserna?*

Sammantaget är biblioteksutbildning eller likvärdig utbildning den vanligaste efterfrågade utbildningsbakgrunden. Samtidigt listar så många som 11% av platsannonserna för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna en lärarexamen som ett likvärdigt alternativ. Att hela 11% av de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna kan tillsättas med individer med lärarexamen är inte positivt för bibliotekarieprofessionen generellt och än mindre för skolbibliotekarier då detta indikerar en uppluckring mellan de båda professionerna men där enbart lärarprofessionen vidgar sin jurisdiktion.

Erfarenhet av pedagogiskt arbete är det vanligaste kravet på erfarenhet och tyder på en hög prioritet av det pedagogiska uppdraget. Den vanligaste meriten är dock i särklass erfarenhet av skolbiblioteksverksamhet och stärker uppfattningen att skolbiblioteksverksamheten erkänns som en egen verksamhet inom skolans område bland arbetsgivarna.

Det vanligaste övriga kravet är B-körkort. Det är främst för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna som B-körkort är relevant och speglar troligen behovet att transportera sig mellan enheterna samt att samverkansformen är vanligare i mindre landsbygdskommuner med filialverksamhet.

- *Vilka **arbetsområden** och **uppdrag** inom skolbiblioteksverksamheten preciseras i platsannonserna?*

Wynn et al. (2018) argumenterar för vikten av tydliga arbetsuppgifter, en förståelse för de arbetsuppgifter som ingår i en viss tjänst samt rimliga förutsättningar för att utföra dessa. Vid en jämförelse mellan de två olika anställningsformerna för skolbibliotekarier framkommer det att, liksom för beräkningar av förutsättningar under tidigare frågeställning, finns mer adekvat information för de anställningar som i sin helhet befinner sig inom skolans organisation. I snitt beskrivs 7,6 arbetsuppgifter per annons för dessa tjänster jämfört med 5 arbetsuppgifter i platsannonser för kombinerade skol- och folkbibliotekarier.

Vid en närmare analys av de ingående variablerna för arbetsuppgifter kvarstår samma tendenser. Platsannonser för skolbibliotekarietjänster där ansvaret för hela tjänsten ligger inom skolans organisation uppvisar högre frekvenser. Vid en ytterligare fördjupad analys av 11 nyckeluppdrag är skillnaderna än tydligare med besvärande diskrepanser för variabler som mångspråk, särskilda behov och anpassade medier. Dessa områden tillhör prioriterade verksamhetsområden enligt bibliotekslagen 4§ och 5§ och borde därmed vara högst relevanta att specificera i platsannonser vilka avser tjänstgöring på såväl

skol- som folkbibliotek. För tre av nyckeluppdragen finns ingen beskrivning i någon av platsannonserna för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna. För dessa är frekvensen även låg för skolbibliotekarietjänsterna med anställning enbart inom skolans organisation.

Utifrån de beskrivningar som går att observera i platsannonser för skolbibliotekarietjänster ser det sig som att de skolbibliotekarier vilka har hela sin anställning inom skolans organisation har ett tydligare uppdrag och därmed en tydligare yrkesroll och profession.

- *Vilka **personliga egenskaper** hos skolbibliotekarier kan urskiljas i platsannonserna och hur ser fördelningen av dessa ut?*

För de personliga egenskaper som beskrivs i platsannonser för skolbibliotekarier är förhållandet omvänt mot arbetsuppgifter gällande medelvärde i de olika grupperna. I snitt läggs större fokus på personliga egenskaper i platsannonser för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna än på arbetsuppgifter som den anställda förväntas klara. Skillnaden är i snitt 7,1 personliga egenskaper jämfört med 5 arbetsuppgifter. För skolbibliotekarietjänsterna med anställning enbart inom skolans organisation är medelvärdena istället 4,8 personliga egenskaper mot 7,6 arbetsuppgifter.

Det finns därmed ett starkare professions- och yrkesfokus i platsannonserna för skolbibliotekarier med tjänst enbart inom skolans organisation än i platsannonserna för de kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänsterna.

Den vanligaste efterfrågade personliga egenskapen för båda grupperna är samarbetsförmåga.

Det är svårt att presentera förklaringar till ovanstående fynd. Det som går att slå fast är att det i de studerade platsannonserna finns tydliga skillnader vilka sammantaget pekar åt samma håll.

Arbetsgivare för kombinerade skol- och folkbibliotekarietjänster, vilka ofta utgörs av folkbibliotekschefer i mer eller mindre välutvecklat samarbete med rektorer, lägger störst fokus på att beskriva de föreställningar de har om skolbibliotekariers önskvärda personliga egenskaper. Därefter kommer de arbetsuppgifter de förväntas utföra. Gällande dessa arbetsuppgifter så är nyckeluppdrag för skolbiblioteksverksamheten inte alltid så väl beskrivna och vissa nyckeluppdrag nämns inte av någon av dessa arbetsgivare.

Arbetsgivarna för de skolbibliotekarietjänster vilka i sin helhet ligger inom skolans organisation, i ett fåtal fall kombineras dessa med andra tjänster inom skolan, har ett större fokus på de arbetsuppgifter som skolbibliotekarierna förväntas utföra jämfört med vilka personliga egenskaper denne besitter. Det finns ett större fokus på skolbiblioteksverksamhetens nyckeluppdrag även om vissa av dessa har mycket låg frekvens.

Ovanstående är intressant att analysera i relation till de resultat Gärdén uppmärksammar i sin forskningsöversikt (Gärdén, 2017). Där är det rektorerna på de studerade skolorna som uppvisar en snäv syn på skolbiblioteket som

framförallt en verksamhet för läsfrämjande. I de studerade platsannonserna i denna studie är det istället de anställningar som delas mellan folkbibliotek och skola som tydligast uppvisar ett snävt fokus. Det kan bero på att engagemanget och förståelsen hos de rektorer vilka gärna ingår samarbete med folkbibliotek är lägre än för de rektorer vilka själva väljer att prioritera och ansvara för verksamheten i sin helhet. Det kan också vara så att förståelsen för skolbiblioteksverksamhetens unika arbetsområden inte är helt förankrat hos alla folkbibliotekschefer.

Utifrån de data som genererats i denna studie framkommer ytterligare stöd för den rekommendation som uttalats i Skolbiblioteksutredningen, nämligen att sträva efter att rektor skall vara primär arbetsgivare för skolbibliotekarier.

Denna studie går inte att generalisera för platsannonser för skolbibliotekarier generellt då den studerar en viss population under en avgränsad tid. För att kunna dra mer generella slutsatser skulle en större studie behöva genomföras och över en längre period. Platsannonser kan heller inte betraktas som arbetsbeskrivningar eller som dokument för hur ett visst arbete bedrivs i praktiken. De ger heller inte en komplett bild av de förutsättningar som finns för de beskrivna tjänsterna eller för hur arbetsgivarnas helhetssyn ser ut gällande förväntningar och föreställningar om den anställda eller verksamheten. Trots ovanstående går det ändå att få viktiga insikter och indikationer från studiens resultat. Då flertalet av de studerade variablerna som undersökts pekar i samma riktning finns det ändå anledning att betrakta resultatet som indikativt. I detta fall bekräftar även studiens analys tidigare forskning och observationer.

I och med Skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) och det ökade fokus som riktats mot skolbibliotek generellt finns anledning att tro att fler skolor kommer att starta upp och bemanna skolbibliotek. Det är ur denna synvinkel viktigt och relevant att fortsätta studera skolbibliotekariers villkor och anställningsformer. Särskilt då författarna till skolbiblioteksutredningen uppmärksammat att samverkansformer mellan skolor och folkbibliotek troligen kommer att öka om de författningsförslag som utredningen presenterade genomförs.

Denna studie har bidragit med indikationer på att det föreligger skillnader mellan de olika anställningsformerna. Dessa skillnader har potential att påverka såväl den anställda skolbibliotekarien som verksamheten i stort. Det finns därför anledning att undersöka dessa frågor vidare i kommande forskning.

Det skulle vara värdefullt med ytterligare kunskaper om hur skolbibliotekariers arbetsvillkor och förutsättningar skiljer sig åt ur ett geografiskt perspektiv med särskilt fokus på kommunstorlek och geografisk placering.

En annan ingång i vidare forskning skulle kunna vara hur skolbibliotekarier ska kunna stärka sin profession i relation till lärarprofessionen med avseende på det asymmetriska legitimitetsförhållande som råder i dag.

8 Källförteckning

Abbott, A. (1988). *The Systems of Professions. An Essay on the Division of Expert Labor*. The University of Chicago Press.

Ahmed, S. (2005). Desired competencies and job duties of non-profit CEOs in relation to the current challenges: through the lens of CEOs' job advertisement. *Journal of Management Development*. 24(10), s. 913-928. DOI: 10.1108/02621710510627055

Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok*. Liber

Arbetsförmedlingen. (U.Å.) *Platsbanken*. www.ams.se

Arvidsson, A. & Ehn, Å. (2005). *Bibliotekariebilder i dagens platsannonser. En diskursanalys*. [Magisteruppsats. Högskolan i Borås]. DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1310006/FULLTEXT01.pdf>

Backan, I. & Håkansson, K. (2020). *Skolbibliotekariens många kompetenser. - En intervjustudie med sju utbildade gymnasiebibliotekarier*. [Kandidatuppsats. Linneuniversitetet]. DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1440301/FULLTEXT01.pdf>

Björndotter, I. & Morin, H. (2018). *Bibliotekschefer sökes. En kvantitativ innehållsanalys av platsannonser för bibliotekschefer*. [Magisteruppsats. Umeå universitet]. DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1289575/FULLTEXT01.pdf>

Boffano, A. (2019). *Public libraries and digital competencies. A mixed-method analysis of job ads and professional views*. [Masteruppsats. Högskolan i Borås]. DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1397016/FULLTEXT01.pdf>

Brante, T. (2014). *Den professionella logiken*. Liber.

Bryman, A. (2016) *Social Research Methods*. (3. uppl.) Liber

Carlsson, H. & Sundin, O. (2018). *Sök- och källkritik I grundskolan. En forskningsrapport*. Lunds universitet. https://internetstiftelsen.se/docs/Sok_och_kallkritik_i_skolan.pdf

Centerwall, U. (2019). Performing the school librarian: Using the Butlerian concept of performativity in the analysis of school librarian identities. *Journal of Librarianship and Information Science*. 51(1), s. 137-149. DOI: 10.1177/0961000616678308

Centerwall, U. & Nolin, J. (2019). Using an infrastructure perspective to conceptualise the visibility of school libraries in Sweden. *Information Research*, 24(3), paper 831. <http://InformationR.net/ir/24-3/paper831.html>

Cullen, J. (2004). LIS labour market research: implications for management development. *Library management*. 25(3), s. 138-145. DOI: 10.1108/01435120410522352

DIK och Svensk biblioteksförning. (2018) *Bemanna skolbiblioteken*. <https://assets.ctfassets.net/vkygthqfrquy/4GGYHVgPMf5Y9DIvkdzE9f/09dc929f299edacc09720a2ba3502cb2/bemanna-skolbiblioteken.pdf>

Elkins, A. J. (2014). *What's expected, what's required, and what's measured: A comparative qualitative content analysis of the national professional standards for school librarians, and their job descriptions and performance evaluations in Florida*. [Doktorsavhandling. School of Library and Information Studies, Florida State University]. DigiNole. <http://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu%3A185384>

Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K. & Kyngäs, H. (2014). Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness. *SAGE Open*. 4(1) s. 1-10. DOI: 10.1177/2158244014522633

- Elwing, A. (2020). *Skolbibliotekarien en nödvändighet. En kvalitativ studie i gymnasierectorers syn på skolbibliotekarien som pedagogisk resurs*. [Kandidatuppsats. Högskolan i Borås]. DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1473168/FULLTEXT01.pdf>
- Flygh Johansson, L. & Häggroth, N. (2018). *När två professioner möts: En studie och folkbiblioteket och skolans uppdrag i ett likvärdigt samarbete*. [Examensarbete i lärarutbildningen. Mälardalens högskola]. DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1220275/FULLTEXT01.pdf>
- Gecevic, D. & Nyqvist Johnsson, L. (2017) *Räcker ett rum med böcker? En kvalitativ studie om rektorers inställning till skolbibliotek vid Göteborgs grundskolor*. [Kandidatuppsats. Högskolan i Borås]. DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1156425/FULLTEXT02.pdf>
- Gold, M. L. & Grotti, M. G. (2013). Do Job Advertisement Reflect ACRL's Standards for Proficiencies for Instruction Librarians and Coordinators? *The Journal of Academic Librarianship*. 39. s. 558-565. DOI: 10.1016/j.acalib.2013.05.013
- Gärdén, C. (2017). *Skolbiblioteket roll för elevers lärande. En forsknings och kunskapsöversikt år 2010-2015*. Kungliga Biblioteket.
- Harper, R. (2012). The collection and analysis of job advertisements: a review of research methodology. *Library and Information Research*. 36(112), s. 29-54. DOI:10.29173/lirg499
- Kennan, A. K., Cole, F., Willard, P., Wilson, C. & Marion, L. (2006). Changing workplace demands: what job ads tell us. *New Information Perspectives*. 58(3), s. 179-196. DOI:10.1108/00012530610677228
- Kim, J. & Angnakoon, P. (2016). Research using job advertisements: A methodological assessment. *Library & Information Science Research*. 38(4), s. 327-335. DOI:10.1016/j.lisr.2016.11.006
- Kungliga biblioteket. (2019). *Demokratins skattkammare. Förslag till en nationell biblioteksstrategi*. Kungliga biblioteket
- Kungliga biblioteket. (2020). *Bibliotek 2019. Offentligt finansierade bibliotek*. Kungliga biblioteket. <https://www.kb.se/om-oss/nyheter/nyhetsarkiv/2020-05-20-hur-sag-det-ut-pa-biblioteken-2019-las-arets-statistik.html>
- Landgren, M. (2007). *Bibliotekariers yrkesroll på integrerade bibliotek Undersökning av bibliotekariers uppfattningar inom integrerade folk- och skolbibliotek*. {Magisteruppsats. Högskolan i Borås]. DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1310335/FULLTEXT01.pdf>
- Limberg, L. & Hampson Lundh, A. (2013). Det svenska skolbibliotekslanskapet: Styrning, institutioner och intressenter. Limberg, L. & Hampson Lundh, A. (Red.) *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap. En forskningsantologi*. (s. 43-70). BTJ Förlag.
- Loertscher, D. V. (2000). *Taxonomies of the School Library Media Program*. Hi Willow Research and Publishing.
- Nationalencyklopedin. (U. Å.) *Profession*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/profession>
- Pickard, A. J. (2007). *Research Methods in Information*. Facet Publishing.
- Pålsson, S. (2018). Skolbiblioteken. Fichtelius, E. (Red.). *Den femte statsmakten. Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*. (s. 243-289). Kungliga biblioteket.

- Regeringen. (2009). *Regeringens proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2010/03/prop.-200910165/>
- Regeringen. (2019). *Dir: 2019:91*. Utbildningsdepartementet. <https://www.regeringen.se/4a7127/contentassets/3cae1ec139e4400095944395e7922544/starkta-skolbibliotek-och-laromedel-dir.-201991>
- Saco. U.Å. *Sacos organisation*. <https://www.saco.se/om-saco/sacos-organisation/>
- Schedvin, M. (2016). *Skolbibliotekarier och läroplanen i grundskolan: En studie ur ett nyinstitutionellt perspektiv*. [Kandidatuppsats. Högskolan i Borås]. DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1074884/FULLTEXT02.pdf>
- Schultz Nybacka, P. (2019). *Värdet av skolbibliotek. En verksamhet för hållbar utbildning och bildning*. Kungliga biblioteket
- Sekelj Blomberg, J. (2016). *Bibliotekarier på kombinerade skol- och folkbibliotek – hur sex bibliotekarier ser på sin yrkesidentitet*. [Kandidatuppsats. Högskolan i Borås] DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1070026/FULLTEXT01.pdf>
- SFS 2010:800. (2010). *Skollag*. Utbildningsdepartementet http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
- SFS 2013:801 (2013). *Bibliotekslag*. Kulturdepartementet http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Bibliotekslag-2013081_sfs-2013-801/?bet=2013:801
- Sjöblom, L. (2020). *Skolbibliotekariens självbild: Och hur den påverkar den upplevda positionen i skolverksamheten*. [Kandidatuppsats. Linneuniversitetet] DiVA. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1432746/FULLTEXT01.pdf>
- Skolinspektionen. (U.Å.). *Kolla ditt skolbibliotek!* <https://www.skolinspektionen.se/rad-och-vagledning/skolrepresentanter/kolla-din-skola-och-forskola/kolla-ditt-skolbibliotek/#/>
- Skolinspektionen (2018a). *Promemoria om skolbibliotek*.
- Skolinspektionen (2018b). *Skolbiblioteket som pedagogisk resurs*. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2018/skolbibliotek/skolbiblioteket-som-pedagogisk-resurs-skolinspektionen-2018.pdf>
- Skolinspektionen. (2020). *Kolla din skola och förskola*. <https://www.skolinspektionen.se/rad-och-vagledning/skolrepresentanter/kolla-din-skola-och-forskola/>
- Skolverket. (U.Å.). *Lgy 11. Läroplan för gymnasieskolan*. Skolverket <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan>
- Skolverket. (2018). *Redovisning av uppdrag att se över i vilken mån skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens i dag används på bästa sätt för att stärka utbildningens kvalitet*. Dnr: 2017:1228 Utbildningsdepartementet <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d28c/1553967909745/pdf3937.pdf>
- Skolverket. (2019). *Lgr 11. Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet 2011: Reviderad 2019*. (6 uppl.) Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=4206>
- SOU 2021:3 (2021). *Skolbibliotek för bildning och utbildning*. Statens Offentliga Utredningar. <https://data.riksdagen.se/fil/B022A407-D022-42B1-9B77-96F94FDC6C97>

Vakanser.se (U.Å.) *Vakanser- lediga jobb samlade på ett ställe!*. www.vakanser.se

Warren, K. E. & Scoulas, J. M. (2020). A Content and Comparative Analysis of Job Advertisement for Special Collections Professionals Using ACRL RBMS Guidelines. *Journal of Library Administration*. 60(6), s. 613-630. DOI: 10.1080/01930826.2020.1748435

Vetenskapsrådet. (2021). *Etik i forskningen*. <https://www.vr.se/uppdrag/etik/etik-i-forskningen.html>

Williamson, K., Given, L. M. & Scifleet, P. (2018). Qualitative data analysis. Williamson, K. & Johanson, G. (Red). *Research Methods: Information, Systems, and Contexts*. (2:a uppl.). (s. 453-476). Elsevier, Chandos Publishing

Wildemuth, B. M. (2009). Existing Documents and Artifacts. Wildemuth, B. M. (Red.) *Applications of Social research Methods to Questions in Information and Library Science*. (s.158-165). Libraries Unlimited

Wynn, A. T., Fassiotto, M., Simard, C., Raymond, J. L. & Valentine, H. (2018). Pulled in Too Many Directions: The Causes and Consequences of Work-Work Conflict. *Sociological Perspectives*. 61(5), s. 830-849. DOI: 10.1177/0731121418774568

Zhang, Y. & Wildemuth, B. M. (2009). Qualitative Analysis of Content. Wildemuth, B. M. (Red.) *Applications of Social research Methods to Questions in Information and Library Science*. (s.309-319). Libraries Unlimited

Bilaga 2. Exempel ifyllt kodformulär

Datum:	9/4	ID 115	Kommunal	Friskola
1. Titel:	Skolbibliotekarie	Bibliotekarie	Bibliotekspedagog	Lärary bibliotekarie
Ytterligare tjänst:		IT-ansvar	Lärare	Administratör/reception Annan
2. Placering:		Skolbibliotek	Antal enheter totalt:	
		Skolbibliotek & folkbibliotek	Antal enheter totalt: 2	
		Integrerat skol/folkbibliotek	Antal enheter totalt:	
		Ej angivet	Antal enheter totalt:	
Nivå:	Grundskola	Grund/Gymnasieskola	Gymnasieskola	Vuxenutb. Ej angivet
3. Omfattning av tjänst:	?	Antal elever:	?	Av/100 elever: ?
Arbetslag på skola		Nätverk i kommun		
4. Utbildning krav:	Boi	Boi eller likvärdig/annan	Läroexamen	Annan
Utbildning merit:	Boi	Boi eller likvärdig/annan	Läroexamen	Annan
5. Erfarenhet krav:	Skolbibliotek	Bibliotek	Lärförämljande	MIK, Arbete med barn & unga
	Projektleddning	Bibliotekssystem	Pedagogisk verksamhet	Särskola
Erfarenhet merit:	Skolbibliotek	Bibliotek	Lärförämljande	MIK, Arbete med barn & unga
	Projektleddning	Bibliotekssystem	Pedagogisk verksamhet	Särskola
6. Övrigt krav:	Körkort	Språk (engelska, minoritetsspråk, övriga)		
Övrigt merit:	Körkort	Språk (engelska, minoritetsspråk, övriga)		
Utdrag:				

7. Arbetsuppgifter:	8. Personliga egenskaper
Bearbudsutveckling	Ansvarfull
Biblioteksutveckling	Drivande
Biblioteksutskunskap	Engagerad
Bibliotekssystem	Fleksibel
Biblioteks/verksamhetsplan	Initiativtagande
Budgetansvar	Inkluderande
Digitala verktyg	Inspirerande
Fenvidskap	Intresse för barn/ungdomar
Förbindning av pedagoger	Intresse för litteratur
Inköp	Intresse för kultur
Integrering av skolbiblioteket	Intresse för IT
Kulturaktörer och skapande skola	Intresse för undervisning/pedagogik
Litteraturförmedling (egna)	Kommunikativ
Lärmedelshantering	Kreativ/Idérik
Lärplattform	Kreativ/Idérik
Lärförämljande	Lyhörd
Boomer, Högskola, Utvärdering, Lärplan, Språk, Utvärdering, Anst	Lösningfokuserad
Marknadsföring via sociala medier rmi	Målmåttveten/målorienterad
MIK	Noggrann
Informationsutövning, Källkritik, Nätetik, Kristit	Nyfiken/modig
Ansvar	Positiv
Mångspråk	Professionell i bemötande
Omvärldsbevakning	Relationsskapande/vårdande
Pedagogiskt uppdrag	Samarbetsförmåga
Red. resurser, Placering/genomförande av	Serviceinriktad
Undervisning, Samarbete med pedagog	Simultanförmåga
Ansvaret för utvärdering	Självständig/Självständig
Sociala kompetenser	Social/ocialt kompetent
Skolans digitaliseringsarbete	Strukturerad
Skolans kvalitetsarbete	Strukturerad
Skolans styrdokument	Trygg
Skolans styrdokument	Utbildning
Stärka upp nytt skolbibliotek	Utväcklingsorienterad
Studier och trygghet	Utsträckt
Samordnande ansvar i kommun/kommundel	
Särskilda behov och omgångar	
Utveckling av skolbiblioteksverksamheten	
Okad målinriktning	